

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 600 F per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

HULDE AAN PROF. BARON LOUIS FREDERICQ

Op zaterdag 19 maart had in de Aula van de Rijksuniversiteit te Gent een schitterende hulde plaats aan Prof. L. Fredericq, naar aanleiding van het overhandigen van de feestbundel die samengesteld werd te zijner ere. De academische zitting werd voorgezeten door Prof. J. J. Bouckaert, rector van de Rijksuniversiteit te Gent, naast wie hadden plaats genomen de Voorzitters van Kamer en Senaat, de Heren A. Van Acker en P. Struye, de minister van Nationale Opvoeding Prof. E. Van Bogaert en de Voorzitter van het inrichtend comité Prof. J. Limpens.

Het professorenkorps van de rechtsfaculteit was vollig aanwezig en talrijke vertegenwoordigers van vreemde universiteiten, in hun bonte toga's, gaven aan de vergadering een uitzonderlijk aspect. Zeer talrijke hoge magistraten en hoogwaardigheidsbekleders vereerden de zitting met hun aanwezigheid.

Verschillende sprekers hebben de uitzonderlijke verdiensten van Prof. Fredericq in het licht gesteld, op de menigvuldige gebieden waarop hij werkzaam geweest is en waarop hij zich een onbegrensde eerbied en dankbaarheid heeft weten te verwerven.

Nadat voorlezing was gegeven van huldetelegrammen van Koning Boudewijn en Koning Leopold, zette de Heer Rector Bouckaert de reeks der spreekbeurten in door te onderstrepen welke buitengewone diensten Prof. Fredericq had bewezen aan de Rijksuniversiteit te Gent, waarvan hij het rectoraat heeft waargenomen en aan het onderwijs in de Rechtsfaculteit. Prof. Limpens gaf een brede schets van de levensloop van de feesteling, wiens activiteit zo bijzonder vruchtbaar geweest is als wetenschapsmens, als hoogleraar, als provinciegouverneur, als kabinetschef van Z. M. de Koning, als oud-strijder en als internationaal vertegenwoordiger van de wetenschap van ons land. Hieraan voegde Prof. R. Dekkers, decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, een woord van dank toe voor de luister die Prof. Fredericq had bijgebracht aan de Gentse Rechtsfaculteit.

De Stafhouder der Gentse Balie Mr. A. Cordier, onderstreepte de merkwaardige activiteit van Prof. Fredericq aan de Balie van het Hof van Beroep, waarvan de leden hem met geestdrift het stafhouderschap hebben opgedragen.

Toen was het de beurt aan de vertegenwoordigers van de vreemde universiteiten om te doen uitschijnen welke hoge plaats Prof. Fredericq in de internationale wereld der juristen heeft ingenomen. Prof. C. J. Hamson van de Universiteit van Cambridge, Prof. T. J. Dorhout Mees van de Universiteit te Utrecht en eindelijk Prof. L. Julliot de la Morandière, oud-deken der Rechtsfaculteit te Parijs, lid van het Instituut en Voorzitter van het Centre Français de Droit Comparé, wisten allen uitstekende bewoordingen te vinden om hun achting en waardering voor Prof. Fredericq te betuigen.

Eindelijk sprak nog Mevrouw L. Verschoore-Sevens, adjunct-Referendaris bij de Rechtbank van Koophandel te Gent, namens de oud-studenten, een diepgevoeld woord van dank tot de gevierde professor en wees op het reusachtig belang van de werken van de auteur voor de praktijk van het handelsrecht.

Als laatste spreker bracht ook Prof. E. Van Bogaert, Minister van Nationale Opvoeding, de hulde van de regering en kondigde aan dat het Z. M. de Koning behaagd had aan Prof. Fredericq de hoge onderscheiding van het Grootkruis der Kroonorde te verlenen.

Tijdens deze spreekbeurten werd aan Prof. Fredericq het Liber Amicorum overhandigd, waarin een lange reeks binnen- en buitenlandse geleerden wetenschappelijke bijdragen geschreven hebben, waarvan de verzameling twee lijvige boekdelen vormt.

Ook een marmeren medaille, gebeeldhouwd door de bekende kunstenaar A. Courtens, werd de feesteling aangeboden.

De verschillende sprekers hebben ook niet nagelaten

Mevrouw Barones Fredericq, die steeds een zo kostbare medewerkster voor haar echtgenoot is geweest, in deze grootse hulde te betrekken.

Het dankwoord van Prof. Fredericq blonk uit door fijnheid en gemoedelijkheid. Hij wist voor elk van de redenaars die het woord gevoerd hadden de gepaste termen te vinden en zijn rede werd onthaald op een onbedaarlijke ovatie.

Deze grootse huldebetuiging werd gesloten met het Vaderlands Lied en de Vlaamse Leeuw.

De rector van de Universiteit had de talrijke aanwezigen uitgenodigd op een receptie waarop nog geruime tijd het voornaam gezelschap gelegenheid had aan Prof. Fredericq rechtstreeks het bijzonder respect

en de grote sympathie te betuigen die zijn uitzonderlijke carrière zozeer heeft verdiend.

Wij zijn zo gelukkig dat Prof. J. Limpens ons wel heeft willen toelaten in het Rechtskundig Weekblad de tekst te drukken van de rede die door hem werd uitgesproken. Deze rede vormt een prachtige synthese van de levensloop van de geverde.

Het Rechtskundig Weekblad, waaraan hij zo dikwijls heeft medegewerkt en dat steeds van zijnentwege een onafgebroken belangstelling mocht ondervinden, is gelukkig hier namens al de Vlaamse juristen aan Prof. Fredericq de gevoelens van zijn diepe bewondering en oprechte dankbaarheid uit te drukken.

De Redactie.

Rede van Prof. Dr. J. LIMPENS

Mijn dierbare Meester,

Al is mij voor het houden van deze toespraak geen andere titel voorhanden dan een dertigjarige samenwerking en een eerbiedige bewondering voor uw persoon en voor uw werk, heb ik deze opdracht met dankbaarheid aanvaard omdat ze me een enige gelegenheid bezorgde om U — uw wederspanning ten spijt, zij het dan ook met ontoereikende woorden — mijn diepe bewondering en mijn erkentelijkheid te betuigen.

Het was trouwens geen eenvoudige zaak — zo groot is uw afkeer voor al wat aanstellerig mocht lijken — om U tot het idee van een zodanige hulde te overwinnen.

Al moest ik, toen ter tijde, plechtige beloften afleggen van eenvoud en bescheidenheid, voel ik me thans niet te zeer ongerust, zelfs in dit uitverkoren juridisch milieu, zo mijn verbintenissen niet al te nauwkeurig werden nageleefd. Een man van uw gestalte behoort immers zichzelf niet meer volledig toe. Hij behoort ook tot de gemeenschap met dewelke hij is vergroeid, aan dewelke hij zijn beste krachten heeft besteed, bij dewelke hij, onbewust, zoveel enthousiasme en sympathie heeft opgewekt.

Onze Universiteit beschouwt het dan ook als een bijzondere eer dat zij, onder de vele instellingen die het voorrecht hadden op uw medewerking te mogen rekenen, deze vloed van sympathie en enthousiasme vermocht samen te bundelen.

Het ligt voorwaar niet in mijn bedoeling — noch zou dit stroken met uw wens — om alhier een volledig beeld te schetsen van uw uitzonderlijke carrière. Al is de verleiding om zulks te doen wel bijzonder groot, omdat daartoe een rijke documentatie voorhanden is, en niet het minst de merkwaardige kroniek van uw geëerde familie die door uw oom, rector Paul Fredericq, ontworpen werd en naderhand door Uzelf met uw gebruikelijk talent voltooid.

Zo verneemt men dat U bij de geboorte reeds omringd was van de luister van een roemrijk geslacht dat zich bijzonder verdienstelijk had gemaakt op het gebied van de wetenschappen en van de Vlaamse letteren, en waar luisterrijke namen voorkwamen zoals deze van Albert Fredericq, één van de pioniers van de Vlaamse beweging, de gezusters Loveling, Jules Mc Leod, Cyriel Buysse, wijsgeer François Huet, waarvan het beeld

de wanden van het Peristylum versiert, rector Paul Fredericq, uw oom de beroemde physioloog Baron Léon Fredericq, zonder nog te gewagen van uw grootvader Dr. César Fredericq en uw vader Dr. Simon Fredericq, aan wie de Gentse bevolking zoveel verschuldigd is en die merkwaardige geschriften hebben achtergelaten.

Toen het Vaderland tijdens de eerste wereldoorlog in levensgevaar verkeerde, was U één van die heldhaftige jonge mannen die, na hardnekkige weerstand, met zware verwondingen van het slagveld moesten worden weggevoerd. Wellicht is het niet ongelegen om alhier de moed en de zelfopoffering te vermelden van de heer Consul Gaston De Groote, die we alhier begroeten, die U bij de slag te Rotselaar, in de meest gevaarlijke omstandigheden, het leven redde.

De wonde waarvan U de glorieuze sporen draagt en waarvan de gevolgen nog enkele maanden geleden zoveel angst verwekten bij allen die U liefhebben, was voor U geen voldoende blijk van vaderlandsliefde. Tijdens de verdrukking 14-18 stelde U zich andermaal ten dienste van de goede zaak door één van de eerste weerstandsorganisaties op te richten, waarvan de werking in het Gentse de vijand zoveel zorgen baarde.

Vaderlandsliefde en plichtsbefef blijven trouwens de leidende gedachten van uw levensopvatting, ook toen de vrede hier te lande — voor hoe kort helaas! — was teruggekeerd.

Het vroegtijdig overlijden van Mr. J. Fuerison, uw patroon aan de balie, toen U pas het diploma van doctor in de rechten had verworven, stelde U plots — (zo groot was het vertrouwen dat U toen reeds wekte) voor een bijzonder zware taak. U toonde zich echter onmiddellijk het in U gestelde vertrouwen waardig en kwam zeer spoedig, door uw wijs *beleid*, door uw verbazend *dynamisme*, door uw merkwaardig *inzicht* van de juridische problematiek, aan het hoofd te staan van een van de grootste kabinetten van het Gentse.

Zij, die het voorrecht hadden door U in de praktijk te worden opgeleid, kregen dan een buitengewoon onderricht, waarvan de grondbeginselen voor immer in hun geheugen zijn geprent; geen tijd voor gepraat of gebabbel, behalve tijdens de gemoedelijke tea-time, doch steeds het ongenaakbaar voorbeeld van uw onbegrensde werkkraft, van uw wetenschap, van uw gelijkmoedigheid in voor- en tegenspoed.

Dat al uw medewerkers succesvol door het leven kwamen getuigt voorwaar van de kwaliteit van het genoten onderricht. Moge hier een piëteitvolle gedachte worden gewijd aan de meest verdienstelijke onder hen, de vrolijke, de onbezorgde, doch tot de heldendood vastberaden Dirk Sevens.

De genegenheid, de eerbied die U van uw confraters wist af te dwingen, het gezag dat U bij de magistratuur wist te verwerven, brachten U dan ook — al was U ondertussen wegens andere eervolle opdrachten de balie ietwat ontrouw geweest — tot de hoge waardigheid van stafhouder, waardigheid die U met uw ingeboren talent op de meest doeltreffende en succesvolle manier wist te bekleden.

* * *

De merkwaardige gaven van de advocaat zouden echter door de academische overheid niet lang onopgemerkt blijven.

Op 32-jarige leeftijd werd U belast met de belangrijke cursus van Handelsrecht te land en ter zee in de Hogere School voor Handels- en Economische Wetenschappen en vier jaar later met de cursussen van Handelsrecht, Vergelijkend Handelsrecht en Zeerecht in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid.

Dit gaf aanleiding tot een uiterst briljante carrière op het gebied van het handelsrecht waarvan U met uw «Beginnelsen», met uw «Traité», met uw recent «Handboek» in samenwerking met Prof. Dr. Simon Fredericq, zonder te gewagen van een indrukwekkende reeks commentaren, artikelen en nota's, ongetwijfeld als de ongeëvenaarde meester dient te worden beschouwd.

De toekomst zou U weliswaar nog andere verlokkingen bezorgen. En groot is ook de vermaardheid die U wist te verwerven op het plan van het administratief recht, van het internationaal privaatrecht en van de rechtsvergelijking.

Dit neemt echter niet weg dat U op het gebied van het handelsrecht een onovertroffen faam bezit die niet onderdoet voor deze van de grootste internationale commercialisten als Gierke, Vivante of Escarra, om ons tot de overledenen te beperken.

Hiermede zijn echter de belevenissen van uw veelzijdige carrière nog maar half geschetst.

Toen in 1936 de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de beurt kwam voor het waarnemen van het rectoraat, aarzelde de toenmalige Minister van Openbaar Onderwijs, Julius Hoste, geen ogenblik — ofschoon U pas drie jaar te voren tot gewoon hoogleraar werd bevorderd —, om uwe benoeming aan de Koning voor te leggen.

Aldus begon voor U een periode van uitzonderlijke ijver en inspanning voor de groei en de bloei van onze Alma Mater, waar o.m. uw talenkennis en uw spreekwoordelijke gastvrijheid zo door buitenlandse gasten als door de studerende jeugd bijzonder op prijs werden gesteld.

Dat U dan nog de tijd vond om naast uw voorbeeldige werking aan het hoofd van de Universiteit, naast uw drukke praktijk aan de balie, een paar merkwaardige commentaren van de pers te laten komen, vervulde ieder met bewondering. Hoe verdiend was dan ook niet uw benoeming in 1939 als lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België en uw aanstelling in 1950

tot directeur van de Klasse der Letteren en der Morele en Politieke Wetenschappen.

* * *

Wanneer de overheid zich nu eenmaal bewust wordt van de uitzonderlijke verdiensten van één van haar medewerkers, dan wordt geregeld op hem een beroep gedaan om nieuwe eervolle opdrachten te vervullen.

Zelden vielen zoveel uitzonderlijke functies, zo van staatsrechtelijke als van wetenschappelijke aard, één man te beurt. En de loutere opsomming ervan, die bladzijden in beslag neemt, getuigt van een bewonderenswaardige toewijding aan het algemeen belang.

Op 10 maart 1938 werd U tot Gouverneur benoemd van deze Provincie. Dit gaf U de gelegenheid om een nieuw veld van de juridische wetenschap te bemeesteren en om uw ingeboren talent voor administratie aan het licht te laten komen.

Pas was U echter in de statige vertrekken van de Kalanderberg ingeburgerd, of U ontving een persoonlijke boodschap van Z. M. Koning Leopold die U verzocht de leiding van zijn cabinet op U te willen nemen.

Het toeval wilde dat U deze functie zou waarnemen tijdens een van de meest beroerde periodes van onze geschiedenis. Zij stelde U echter in de gelegenheid om de tragische gebeurtenissen van de laatste wereldoorlog van naderbij te volgen. En het mag wel betreurenswaardig heten dat de regels van het beroepsgeheim, die U steeds op de strikste wijze heeft toegepast, ons vooralsnog althans beroven van uw heldere visie op de door U meegemaakte gebeurtenissen. Hoe dit ook zij, uw naaste medewerkers weten dat ieder gebaar van uwentwege, ieder woord, iedere raad steeds ingegeven waren door een onbegrensde vaderlandsliefde.

Mogen daarvan als getuigenis gelden de vele blijken van bewondering en sympathie, die U na de oorlog werden betuigd, en in de allereerste plaats de hoge onderscheiding met dewelke het Z. M. Koning Boude-wijn behaagde Uw verdiensten als Cabinetschef van zijn vader te vereren.

Vlelend was bovendien uw aanstelling in 1947 tot gewoon hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Brussel en de daarbij nimmer falende vriendschap van voorzitter René Marcq, de glorierijke gijzelaar van Hoei.

Eervol tenslotte uw opname in 1948 onder de eerste assessoren bij de Raad van State, alwaar U een sterke reputatie van wijsheid achterliet.

Dit alles als of het ware om het hoogtepunt van uw wetenschappelijke carrière in te luiden.

Tussen 1945 en 1954 verschenen inderdaad, met een ongelooflijke regelmaat, de tien banden van uw merkwaardig «Traité de droit commercial».

Een zodanige onderneming was tot dan toe nooit, hier te lande, door één enkele persoon — en evenmin door een groep van personen — aangedurfd.

Van dit ogenblik af werd U dan ook als het onbetwistbaar orakel van het handelsrecht beschouwd.

U is voorzitter van de Commissie tot hervorming van de wetten op de oneerlijke mededinging.

U is voorzitter van de Sub-Commissie die zich onledig houdt met de hervorming van de wet op de naamloze vennootschap.

U is lid van de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid.

U is lid van het Redactiecomité van de «Revue critique de jurisprudence belge».

Er is geen rechtspraak of geen doctrine meer die niet uitvoerig refereert naar uw « *Traité* ».

* * *

Wat echter voor anderen een levenswerk zou betekenen, was voor U slechts een aansporing voor nieuwe initiatieven en nieuwe successen.

De oorlog, die helaas ook soms iets goeds inhoudt, had nieuwe banden gesmeed en nieuwe horizonten geopend; internationale betrekkingen, rechtsvergelijking en unificatie van het recht werden aan de orde gesteld.

Ook op dit drievoudig plan zou regelmatig een beroep worden gedaan op uw onuitputtelijke werkkraft en op uw wijs beleid.

Samen met de Heren Van Cauwelaert en Delmer werd U door de Regering aangesteld als lid van de Internationale Commissie belast met het instuderen van het netelige probleem der waterwegen tussen België en Nederland.

Niet zo lang geleden werd een beroep gedaan op uw alombekend prestige om, voor een bepaalde aan gelegenheid, zitting te nemen in het Europese Hof van de Rechten van de Mens te Straatsburg.

Tussen 1951 en 1963 vertegenwoordigde U het land op de zittingen van de Haagse Conferentie voor Internationaal privaatrecht, alwaar uw bemoeiingen in verband met de eenvormige wet betreffende de internationale verkoop van lichamelijke roerende goederen, ten eerste op prijs werden gesteld, met het begrijpelijk gevolg — onus et onos — dat U in 1958 uitgenodigd werd door de Académie de droit international te Den Haag om aldaar een reeks college's te houden, colleges die trouwens het voorwerp uitmaken van een belangrijke publicatie in de « *Recueil des cours* » van deze instelling.

Als lid van de « *International Law Association* », werd U in 1952 belast met het voorzitterschap van de « *International Company Law Committee* », hoedanigheid in dewelke U verzocht werd de debatten te leiden op de Conferenties van Edinburgh (1954), Dubrovnik (1956) en Hamburg (1960).

* * *

Hoe belangrijk deze opdrachten ook mochten zijn, weze het aan een comparatist gegund te geloven dat U op het gebied van de rechtsvergelijking de grootste diensten mocht bewijzen en ook de schitterendste vruchten van uw carrière vermocht te plukken.

Voorzitter, van zijn oprichting af, van het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking, dat U zozeer aan het hart ligt omdat het initiatief ervan was uitgegaan van onze Faculteit, en dat onder uw toegewijde leiding een uitzonderlijke bloei heeft gekend.

Voorzitter van de Benelux Studiecommissie voor de Eenmaking van het Recht, waaraan U met uw collega's Meijers en Nijpels een merkwaardig impuls wist te geven.

Voorzitter tenslotte, ingevolge de enthousiaste beslissing van de veertig grootste comparatisten ter wereld, van de « *Académie internationale de droit comparé* », waarvan U de beroemde Congressen van Brussel (1958) en Hamburg (1962) met een ongevenaarde maestria vermocht te leiden.

Geen wonder dan ook dat zowel binnenlandse als buitenlandse Universiteiten wedijverden om U onder hun gastprofessoren te mogen rekenen.

Hier te lande kwam U de uitzonderlijke eer toe om tweemaal, nu eens op verzoek van de Rijksuniversiteit

te Luik (1950) dan weer op verzoek van de Katholieke Universiteit te Leuven (1956) met de zo gewaardeerde Francqui-leerstoel te worden belast.

In het buitenland stelden de Universiteiten te Rennes (1953), te Rijsel (1955), te Utrecht (1956) en de Sorbonne te Parijs (1960) het op prijs uw uitzonderlijke verdiensten te erkennen door het verlenen van de titel van doctor honoris causa.

Het is me tevens een bijzonder genoegen U thans te mogen aankondigen dat de Raad van Beheer van het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking tijdens zijn laatste vergadering besloten heeft aan een van zijn leeszalen uw naam te verlenen.

* * *

Beter dan wie ook ben ik mij bewust, hooggeachte Collega en dierbare Meester, van de onvolmaaktheid van deze toespraak.

Net als de geschiedenis van een volk niet weergegeven wordt door de loutere opsomming van zijn veldtochten en overwinningen, kan evenmin een persoon van uw gestalte ten volle worden belicht door de droge opsomming van zijn nochtans zo merkwaardige handelingen en gewrochthen.

Daartussen liggen dagen en weken en jaren van inspanning en betrachtting, van streven en strijd, van studie en bezinning.

Daartussen liggen de vaderlijke bezorgdheid voor de opvoeding der kinderen en de fierheid voor hun briljante successen.

Daartussen ligt tenslotte het uitzonderlijk tafereel van uw nimmer gestoord huishoudelijk geluk. Al stonden uw stevige principes ook wel borg voor dit laatste succes, toch zal niemand betwisten — en U minder dan wie ook — dat uw teerbemide echtgenote, met haar uitzonderlijke gaven, haar briljante cultuur, haar verfijnde gevoeligheid, haar steeds blijmoedige zachtheid, daaraan haar aandeel — zij het dan ook een groot aandeel — heeft gehad.

Toen U dit lief gebaar had om uw « *Traité* » op te dragen « *à la meilleure des collaboratrices* » dan was dit voorwaar niet alleen wegens de daadwerkelijke hulp, die zij U verstrekte bij uw wetenschappelijk werk, maar ongetwijfeld ook wegens de voortreffelijke manier, waarop zij zorg droeg voor het behoorlijk verloop van het « *verdrag* » van uw leven.

Het weze mij dan ook toegelaten, uit naam van de Faculteit, van de Universiteit, van uw ontelbare bewonderaars, ook Barones Fredericq te betrekken in de warme hulde, die U heden wordt gebracht.

* * *

Het is onze vurigste wens dat onze bewondering en onze dankbaarheid ook onder een tastbare en blijvende gedaante tot uiting zouden worden gebracht.

Moge het U derhalve behagen in ontvangst te nemen dit « *Liber Amicorum* » dat door uw talrijke bewonderaars met hart en ziel werd samengesteld en opgedragen en met zoveel kunstvaardigheid door de drukkerij Erasmus werd gedrukt.

Moge het U verder behagen in ontvangst te willen nemen deze marmeren *medaille* die door beeldhouwer Courtens, die we alhier begroeten, met zijn alom bekend talent, naar uw beeltenis werd uitgevoerd.

Dit alles als blijvend aandenken van uw uitzonderlijke verdiensten voor de fakulteit, voor de Universiteit en voor het land en van onze grenzeloze dankbaarheid.

De kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid en -handel. Een type uit oogpunt der rechtsverhoudingen in de onderneming

Het menselijk doel van de arbeiders en van de sociale groep of de arbeidsgemeenschap van werknemers in de onderneming is te arbeiden voor een prestatie die in verhouding staat tot de diensten van de arbeiders in de onderneming en in verhouding tot de welvaart van de onderneming, doch die minstens een levensstandaard in verhouding tot het ontwikkelingspeil van de maatschappij waarin de arbeiders leven aan hen zelf en aan al de leden van hun gezin verzekert.

De arbeiders en de arbeidsgemeenschap streven de tegenprestatie na voor gans de levensduur van de arbeiders d.w.z. ook voor de tijd dat de menselijke arbeidskrachten hun niet meer toelaten te arbeiden hetzij ingevolge ziekte, invaliditeit of ouderdom.

De arbeiders en de arbeidsgemeenschap streven deze tegenprestatie zelfs na voor de overblijvende leden van het gezin der arbeiders na hun overlijden en dit in verhouding tot de persoonlijke werkbekwaamheid van de overblijvende gezinsleden.

De term arbeider omvat zowel het bedienden- als het werkliedenpersoneel.

Het bovenaangehaald betoog heb ik gehouden in mijn werk «De rechtsverhoudingen in de onderneming» (uitg. N.V. Standaard Boekhandel).

In dezelfde studie heb ik betoogd dat de onderneming, onderscheiden van de ondernemer, een rechtsobject is voor de arbeiders en de arbeidsgemeenschap en meer bepaald een rechtsobject voor het verwezenlijken van het menselijk doel van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap. De term onderneming beduidt hier gans het complex van gronden, fabrieksgebouwen, materieel, machines, voertuigen, grondstoffen, bewerkte of afgewerkte produkten, brevetten, merken, cliënteel, enz., ten overstaan van de ondernemer of werkgever waarmede bedoeld worden de eigenaars, hetzij de aandeelhouders, hetzij de persoonlijke eigenaars, van de onderneming.

Daarna heb ik nog betoogd dat de arbeiders en de arbeidsgemeenschap ongetwijfeld rechten maar zeker ook plichten hebben ten opzichte van de onderneming, juist omdat deze dienstbaar rechtsobject is voor het bereiken van het doeleinde van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap. Dit komt er op neer in de praktijk, dat bij het afsluiten van kollektieve overeenkomsten niet alleen het belang van de individuele arbeiders en het belang van de arbeidsgemeenschap in acht genomen wordt, maar ook met het belang van de onderneming rekening gehouden wordt.

Zoals ik hierna wil aantonen, vinden wij meerdere van deze stellingen en opvattingen verwerkelijk in de kollektieve overeenkomst van 1 januari 1965 van het nationaal paritair comité voor de petroleumnijverheid en -handel, die bij K.B. van 25 februari 1965 verbindend werd verklaard voor gans de betrokken nijverheids- en handelssector (Staatsblad 27 februari 1965).

De sociale groep of de arbeidsgemeenschap in de onderneming

In de kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid en -handel is een uitgebreide beroepsindeling gemaakt geworden. Er bestaat een eerste indeling tussen jonge werklieden en meerderjarige werklieden. De indeling voor deze laatste categorie gaat van hulpwerklieden, geofende hulpwerklieden, geschoolde

werklieden tweede categorie, autobestuurders, geschoolde werklieden eerste categorie tot meer dan geschoolde werklieden. In ieder van deze categorieën bestaan nog tal van onderverdelingen (art. 2 en 3). Dit wijst reeds op het bestaan van een samenhangende tussen gans het personeel, op een levende gemeenschap waarin elk zijn plaats en zijn rang aanvaardt met erkenning van de rang en de plaats van zijn medemens en zijn medearbeider.

De arbeidsduur wordt in principe vastgesteld op 40 uur per week en de vijfdaagse week wordt aanvaard. Ingeval het nodig is kan nochtans de zaterdag gewerkt worden, maar dan moet een regeling getroffen worden opdat elk personeelslid beurtelings aan de uitvoering van de werken zou deelnemen. Daarnaast wordt ook bestendig- en gelegenheidsshiftwerk voorzien (art. 6, 9, 25). De beurtwisseling en het shiftwerk getuigen van een gesloten, georganiseerde groep in de onderneming.

De lonen verschillen volgens de beroepscategorie waartoe de arbeiders behoren. De verhoging van beroepscategorie met aanpassing van het loon is vanzelfsprekend, doch de mogelijkheid van de rangverlaging met aanpassing van het loon, wordt eveneens voorzien (art. 13-14). Het is normaal zal men zeggen dat een meergeschoolde arbeider meer verdient. Maar het getuigt ook van een groepsbewustzijn bij de arbeiders die aanvaarden en het zelfs appreciëren dat hun medearbeiders, die meer geschoold zijn, meer verdienen en die aanvaarden in een lagere categorie geplaatst te worden met aanpassing van het loon, wanneer zij voor hun medearbeiders op gebied van scholing moeten onderdoen.

De kollektieve overeenkomst voorziet een jaarlijkse getrouwheidspremie en een anciënniteitsverlof volgens het aantal jaren dienst (art. 19 en 60). Het is zeker de getrouwheid aan de onderneming die hier beloofd wordt. Maar het is ook de verbondenheid met de medearbeiders, met gans de arbeidersgroep die beloofd wordt. Want om trouw te kunnen zijn aan de onderneming, moet de arbeider aanvankelijk aanvaard en opgenomen zijn in de primaire groep waarin hij werkt, om verder vergroeit te worden met de grotere groep van zijn ondernemingsafdeling, om uiteindelijk met goed gemoed het dagelijks leven van gans de arbeidsgroep mede te leven; zo niet houdt de arbeider het niet uit in de onderneming.

Het bestaan van de sociale groep, van de arbeidsgemeenschap in de onderneming komt bijgevolg goed tot uiting in al de bovenaangehaalde bepalingen van de kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid en -handel.

Het doeleinde van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap in de onderneming

Verscheidene elementen van het doeleinde van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap, zoals ik dit doeleinde omschreven heb, zijn in de kollektieve overeenkomst terug te vinden.

Een tegenprestatie in verhouding tot de welvaart van de onderneming.

De arbeiders en de arbeidsgemeenschap werken voor

een tegenprestatie die o.m. in verhouding staat tot de welvaart van de onderneming.

In de ondernemingen van de petroleumnijverheid en -handel wordt de arbeidsduur verkort tot veertig uren per week. De ondernemingen zijn welvarend en laten de arbeiders in deze welvaart delen door hun voor veertig uren arbeid per week een tegenprestatie te geven die, zoals nog zal blijken, aan gans hun doelstelling voldoet.

De arbeiders ontvangen een eindejaarspremie in verhouding tot hun uurloon en het aantal gepresteerde arbeidsdagen (art. 17). De arbeiders krijgen jaarlijks ook een getrouwheidspremie en een anciënniteitsverlof die in verhouding staan tot het aantal jaren dienst in de onderneming (art. 19 en 60). Naast het wettelijk ouderdomspensioen waarvoor bijdragen betaald zijn door de onderneming aan de R.M.Z., krijgen de arbeiders tevens een konventionele ouderdomsuitkering, die rechtstreeks uitbetaald wordt door de onderneming en die in verhouding staat tot het aantal jaren dienst en de beroepskategorie waartoe de arbeiders behoren (art. 70).

Dit zijn ongetwijfeld allemaal vormen van deelname in de welvaart van de ondernemingen.

Een levensstandaard in verhouding tot het ontwikkelingspeil van de maatschappij.

De arbeiders en de arbeidsgemeenschap werken voor een tegenprestatie die een levensstandaard in verhouding tot het ontwikkelingspeil van de maatschappij verzekert. De kollektieve overeenkomst voorziet voor de arbeiders een basisloon dat verschilt volgens de beroepskategorie waartoe zij behoren. Zo krijgt een hulpwerkman een basisuurloon van 37,02 fr., doch een «meer dan geschoolde werkman» ontvangt een basisuurloon van 49,04 fr. (art. 2-9). Zeker om reden van zijn scholing heeft deze laatste arbeider recht op een hoger loon, maar ook omdat hij reeds meer behoeften en bijaldien meer uitgaven heeft, is hij op hoger loon gerechtigd.

De eindejaarspremie, de getrouwheidspremie, het anciënniteitsverlof en de konventionele ouderdomsuitkering boven het wettelijk ouderdomspensioen, die alle voorzien zijn in de kollektieve overeenkomst, helpen de arbeiders ook een levensstandaard te bereiken en te behouden in verhouding tot de levensstandaard van gans de maatschappij.

Voor de ongehuwde werklieden, de weduwnaars en de gescheiden personen is in de kollektieve overeenkomst een konventionele ouderdomsuitkering voorzien die kleiner is dan deze voor de gehuwde werklieden, onder meer omdat zij minder inkomsten nodig hebben om eenzelfde levensstandaard te blijven voeren als hun gehuwde medearbeiders, die eveneens de pensioenleeftijd bereikt hebben.

Maar de koppeling van de lonen aan het indexcijfer der kleinhandelsprijzen, wat ten andere bijna veralgemeend is in de kollektieve overeenkomsten van alle nijverheidstakken, is zeer typisch voor de aanpassing van de levensstandaard der arbeiders aan het ontwikkelingspeil, aan de levensstandaard van gans de maatschappij.

Een tegenprestatie voor gans het gezin.

De arbeiders en de arbeidsgemeenschap zetten zich in om door hun arbeid in de onderneming een tegenprestatie te bekomen die een normale levensstandaard aan gans het gezin van de arbeiders verzekert.

Indien het loon en zijn bijhorigheden zoals eindejaarspremie, getrouwheidspremie, enz., niet rechtstreeks volledig in het onderhoud en een normale levensstandaard van gans het gezin voorzien, wordt onrechtstreeks hieraan verholpen door het wettelijk kinderbijslagstelsel, waarvoor de onderneming bijdragen heeft betaald. Dit is zelfs een wettelijke en algemene regel voor al de bedrijfstakken.

Het verzekeren van de levensstandaard van het gezin komt ook tot uiting in de andere wettelijke stelsels van maatschappelijke zekerheid, b.v. de werkloosheid, het jaarlijks verlof, de pensioenen, daar voor het bedrag der vergoedingen en uitkeringen met de samenstelling van het gezin ook rekening gehouden wordt.

In de kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid wordt de verzekering van een normale levensstandaard voor gans het gezin nog geïllustreerd door de bepalingen betreffende de konventionele pensioenuitkeringen. Naast de wettelijke pensioenregeling is immers een konventionele pensioenuitkering voorzien die verschilt volgens de samenstelling van het gezin; zij is immers groter voor de gehuwde werklieden dan voor de ongehuwden, de weduwnaars en de gescheiden personen.

Een tegenprestatie voor gans de levensduur van de arbeiders.

De arbeiders zijn gerechtigd op een tegenprestatie die hun een normale levensstandaard verzekert gedurende gans hun levensduur d.w.z. ook voor de tijd dat hun arbeidskrachten hun niet meer toelaten te werken hetzij tengevolge van ziekte, invaliditeit of ouderdom. Wij weten dat als ouderdomsgrens voor de man in algemene regel 65 jaar aanvaard wordt en voor de vrouw 60 jaar.

De wettelijke stelsels op de werkloosheid, de ziekteinvaliditeit en het pensioen, die hoofdzakelijk met een voorafgenomen procent op het loon der arbeiders gespijsd worden, maar die op basis van een compensatie tussen de arbeiders op nationaal vlak ingericht zijn, helpen aan de arbeiders een normale levensstandaard voor gans hun levensduur verzekeren. Dit is wederom een regel die reeds van toepassing is op al de bedrijfstakken.

Maar in kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid en -handel komt het recht op een tegenprestatie voor gans de levensduur van de arbeider bijzonder goed tot uiting in de konventionele pensioenregeling. Naast het wettelijk pensioenstelsel en toegevoegd aan het wettelijk pensioen, wordt een «ouderdomsuitkering» voorzien. Het bedrag van de ouderdomsuitkering verschilt volgens de verscheidene soorten van rechthebbenden: enerzijds de gehuwde werklieden; anderzijds de ongehuwden, de weduwnaars en gescheiden personen; ten derde de vrouwelijke personeelsleden en ten slotte de weduwen van gepensioneerde arbeiders.

De ouderdomsuitkering staat ook in verhouding tot het aantal jaren dat de arbeiders in de onderneming zijn tewerkgesteld geweest en tot de beroepskategorie waartoe de personeelsleden behoren. Er is nochtans een plafond vastgesteld voor de kumulatie van het wettelijk en het konventioneel pensioen.

Tegenprestatie voor de gezinsleden van de overleden arbeider.

De arbeiders zijn gerechtigd op een tegenprestatie

in de onderneming die na hun overlijden een normale levensstandaard blijft verzekeren aan de overlevende gezinsleden, in verhouding tot hun persoonlijke werkbekwaamheid.

Het wettelijk pensioenstelsel dat hoofdzakelijk door een voorafgenomen procent op het arbeidsloon geïndiceerd wordt, voorziet reeds een weduwepensioen waarvan het bedrag enigszins in functie staat van de ouderdom van de weduwe, omdat de jonge weduwe nog werkbekwaam is en door zelf te arbeiden haar normale levensstandaard kan handhaven.

Maar de kollektieve overeenkomst in de petroleumnijverheid heeft het recht op een tegenprestatie voor de overblijvende gezinsleden van de overleden arbeider nog beklemtoond. Naast het wettelijk overlevingspensioen wordt aan de weduwe van een gepensioneerde arbeider een pensioenbijslag toegekend. De pensioenbijslag voor de overlevende weduwe bedraagt 50 % van de konventionele pensioenbijslag waarvan de gepensioneerde arbeider genoot.

Bij overlijden van een arbeider in actieve dienst, wordt aan de weduwe die gerechtigd is in een wettelijk overlevingspensioen en die minstens één jaar met de overleden arbeider gehuwd was ook een pensioenbijslag gegeven. De bijslag bedraagt 50 % van de pensioenbijslag waarvan de overleden arbeider had kunnen genieten indien hij de pensioenleeftijd had bereikt op het ogenblik van zijn overlijden. Om de pensioenbijslag in dit laatste geval te berekenen wordt dus rekening gehouden met de dienstjaren die de overleden arbeider zou hebben getotaliseerd indien hij tot 65 jaar had gewerkt.

Indien de echtgenote meer dan 10 jaar jonger is dan haar overleden echtgenoot, wordt de pensioenbijslag nochtans met 1,5 procent per jaar boven die 10 jaar verminderd.

De weduwe die hertrouwt terwijl zij de pensioenbijslag ontvangt, verliest haar rechten op die bijslag maar krijgt bij wijze van definitieve regeling een forfaitair bedrag gelijk aan één annuïteit van de pensioenbijslag. Dit beginsel is ten andere ook in het wettelijk pensioenstelsel terug te vinden. De restricties voor de jonge en de hertrouwde echtgenote zijn getroffen omdat de eerste nog zelf kan instaan om haar normale levensstandaard te handhaven en de tweede door een nieuwe echtgenoot hierin geholpen wordt.

In deze bepalingen van de kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid en -handel komt de opvatting dat de arbeiders recht hebben op een tegenprestatie die een normale levensstandaard verzekert aan de hun overlevende gezinsleden in verhouding tot hun persoonlijke werkbekwaamheid, goed tot uitdrukking.

De onderneming rechtsobjekt voor de arbeiders en de arbeidsgemeenschap.

De onderneming, onderscheiden van de ondernemer of de werkgever, is een rechtsobjekt voor de arbeiders en de arbeidsgemeenschap en meer bepaald een rechtsobjekt voor het verwezenlijken van hun doeleinde.

De kollektieve overeenkomst voor de petroleumnijverheid en -handel voorziet dat de arbeiders jaarlijks, wat genoemd wordt een «getrouwheidspremie» krijgen, die verhoogt met het aantal jaren dat zij in de onderneming werken. Voor de arbeiders die bij gebrek aan werk zijn ontslagen en later weer worden aangeworven, wordt voor de vaststelling van het aantal

dienstjaren rekening gehouden met de vroegere tewerkstelling in de onderneming (artikel 19 - 22).

Van patroonsstandpunt wordt de premie wellicht ook gegeven uit economische overwegingen, daar het on-economisch is al te dikwijls van personeel te veranderen en nieuw personeel te moeten inschakelen en opleiden. Maar van arbeidersstandpunt krijgt de premie een andere betekenis en dat wordt nog beklemtoond wanneer voor de premie te berekenen bij een nieuwe tewerkstelling de vroegere dienstjaren medegerekend worden. In verhouding tot de duur van hun arbeid in de onderneming, worden de arbeiders met de onderneming meer en meer verbonden, krijgen zij meer rechten ten opzichte van de onderneming, worden zij meer en meer. «deelachtig» aan de onderneming. Die rechten, die «deelachtigheid» aan de onderneming — om niet te verwarren met «deelhebber-aandeelhouder» maar toch te wijzen op de parallel — worden verwerkelijkt in jaarlijkse getrouwheidspremies.

Aangaande het anciënniteitsverlof, dat voorzien is in de kollektieve overeenkomst en dat werkelijk een konventioneel verlof is toegevoegd aan het wettelijke jaarlijks verlof, kunnen dezelfde beschouwingen gemaakt worden. De deelachtigheid aan de onderneming wordt verwerkelijkt in een aantal betaalde verlofdagen die in verhouding staan tot het aantal jaren dienst in de onderneming.

Ook de konventionele ouderdomsuitkering toegevoegd aan het wettelijk ouderdompensioen wijst op banden met de onderneming, duidt op rechten ten opzichte van de onderneming, op een «deelachtig» zijn aan de onderneming. De arbeider is zó vergroeid met de onderneming, is zó deelachtig geworden aan de onderneming dat deze hem na zijn oppensioenstelling verder tegenprestaties verleent in verhouding tot zijn aantal jaren dienst in de onderneming d.w.z. in verhouding tot zijn deelachtigheid aan de onderneming.

De rechten, die de arbeiders ten opzichte van de onderneming verworven hebben, kunnen op grond van de ouderdomsuitkering ook nog a contrario aangetoond worden. De gepensioneerde arbeider die een geheim van de onderneming of een vertrouwde inlichting waarvan hij kennis heeft, bekend maakt ten nadele van de onderneming, verliest zijn recht op de ouderdomsuitkering (artikel 92). Door de onderneming te benadeln verspeelt de arbeider zijn rechten ten opzichte van de onderneming, hij verspeelt zijn deelachtigheid aan de onderneming, maar wat meteen betekent dat hij rechten had, ten overstaan van en dat hij deelachtig was aan de onderneming.

In de kollektieve overeenkomst komt de verbondenheid, het verwerven van rechten ten opzichte van de onderneming ook nog tot uiting bij de wederoproeping onder de wapens in vredetijd. Aan de wederopgeroepen arbeider wordt immers het verschil tussen zijn soldij en zijn normaal loon uitbetaald voor de duur van de wederoproeping voor zoveel de wederoproeping geen zes weken overschrijdt (artikel 50).

De kollektieve overeenkomst van februari 1965 gewaagt niet van het akkoord dat reeds op 1 september 1960 voor de petroleumnijverheid getroffen werd, doch ik vermoed dat het akkoord nog altijd toegepast wordt. In deze laatste overeenkomst werd de feitelijke «werkzekerheid» van de arbeiders in de ondernemingen van de petroleumnijverheid natuurlijk nagestreefd en in elk geval op het vlak van de petroleumnijverheid gewaarborgd.

De werkgevers der petroleumnijverheid verklaarden zich immers akkoord, in hun respectieve ondernemin-

gen, aan buitenstaanders geen werk meer toe te vertrouwen dat ten allen tijde door het personeel der onderneming werd uitgevoerd en geen personeel meer af te danken, zolang de volgende mogelijkheden niet uitgeput waren :

1) op het vlak van de onderneming zo nodig een stelsel van vervroegde oppensioenstelling aan behoorlijke voorwaarden en mits akkoord van de betrokken arbeiders instellen;

2) indien ondernemingen desniettegenstaande toch verplicht zouden worden tot afdankingen over te gaan, overplaatsingen van de afgedankte arbeiders te doen naar andere ondernemingen van de petroleumnijverheid en zulks met behoud van de verworven rechten b.v. op het gebied van anciënniteit.

Let wel dat de afdanking in een onderneming en de overplaatsing naar een andere onderneming van de petroleumnijverheid, volgens het akkoord zelfs niet meer mogen gebeuren wanneer de arbeider 25 jaar dienst heeft in de onderneming of wanneer hij ten minste de ouderdom van 50 jaar bereikt heeft. (zie nader mijn artikel over de opzegging en de terugkeer in het Arbeidsblad van december 1964.)

De «werkzekerheid» in de onderneming, reeds voorzien in het akkoord van 1960, is ongetwijfeld nog het beste bewijs van de deelachtigheid der arbeiders aan de onderneming en het schoonste argument dat de onderneming een rechtsobject is voor de arbeiders en de arbeidsgemeenschap. De arbeiders worden zodanig met de onderneming verbonden, hun rechten ten opzichte van de onderneming worden zó groot, zij worden in zulke mate deelachtig aan de onderneming, dat zij slechts in uitzonderlijke omstandigheden nog mogen afgedankt worden en dat zij op een bepaald ogenblik b.v. wanneer zij minstens 25 jaar dienst hebben zelfs niet meer kunnen afgedankt worden.

Inachtneming van het belang der onderneming

Daar de onderneming dienstbaar is aan het doeleinde van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap moet bij het afsluiten van de kollektieve overeenkomsten niet alleen met het belang van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap rekening gehouden worden, doch moet ook het belang van de onderneming in acht genomen worden.

De indeling van de arbeiders in een ganse gamma volgens hun beroepskwalifikatie en de aanpassing en verschil van loon volgens de categorieën van beroepen, zoals wij reeds gezien hebben, gebeurt in het belang van de onderneming zowel als in het belang van de arbeiders en de arbeidsgemeenschap.

De kollektieve overeenkomst bepaalt ook dat de werkgevers aan de minderjarige arbeiders die avonden volgen een week betaalde vakantie geven ter voorbereiding van het eindexamen op voorwaarde, zegt de overeenkomst letterlijk «dat het gaat om specialisatiecursussen eigen aan een beroep van de petroleumnijverheid en -handel dat in de onderneming wordt uitgeoefend en bijaldien de belanghebbenden in dienst blijven van de werkgevers gedurende minstens een jaar na de datum van het eindexamen» (artikel 4). Het is duidelijk dat men hier naast het belang van de jonge arbeiders ook het belang van de onderneming op het oog heeft.

De arbeidsduur wordt op veertig uren per week teruggebracht; doch artikel zes bepaalt uitdrukkelijk dat de arbeiders toch op zaterdag kunnen tewerkgesteld

worden «wanneer dit noodzakelijk is voor de goede gang van de onderneming».

Het is ongetwijfeld ook in het belang van de onderneming dat het toegelaten wordt regelmatig- of gelegenheidsshiftwerk in te voeren, de zondag te arbeiden en overuren te presteren.

De jaarlijkse getrouwheidspremie, het anciënniteitsverlof en de pensioenbijslag, alle in verhouding tot het aantal jaren dienst in de onderneming, worden ook toegekend om de werknemers aan te zetten regelmatig te blijven werken en niet te pas en te onpas eruit te trekken wat voor de onderneming schadelijk is.

Wat de pensioenbijslag betreft wordt in de kollektieve overeenkomst nog voorzien dat de arbeiders hun recht op pensioenbijslag verliezen wanneer zij zich schuldig maken b.v. aan bedrog, diefstal of misbruik van vertrouwen en ook wanneer zij een geheim of een vertrouwelijke inlichting bekend maken ten nadele van de onderneming (artikel 92).

De bestuurders van autovoertuigen hebben recht op een maandelijkse premie o.m. indien zich geen ongeval heeft voorgedaan waarvoor men hen kan verantwoordelijk stellen. De onderneming is immers verantwoordelijk voor de burgerlijke gevolgen van het ongeval (art. 42). Dit alles illustreert nog eens hoezeer het belang van de onderneming in aanmerking genomen wordt in de kollektieve overeenkomst voor petroleumnijverheid en -handel.

* * *

In afwijking van het principe der vijfdaagse week kunnen de arbeiders onder bepaalde voorwaarden de zaterdag tewerkgesteld worden. In dit geval hebben zij recht op een inhaalrustdag welke normaal dient toegestaan de maandag van de tweede daaropvolgende week. Een andere dag kan nochtans in gemeen akkoord tussen de syndikale afvaardiging en de directie van de onderneming vastgesteld worden (art. 6 in fine).

De werklieden krijgen anderzijds een vergoeding voor het uitvoeren van vuile werken, en de uitvoering van sommige bijzonder vuile werken moet eerst nog het voorwerp uitmaken van een onderzoek in samenwerking met de syndikale afvaardiging (art. 24).

Naar mijn oordeel is het spijtig dat de kollektieve overeenkomst bevoegdheden en tussenkomsten aan de syndikale afvaardiging opgedragen heeft en niet aan de ondernemingsraad toevertrouwd heeft. De ondernemingsraad is de wettelijke vertegenwoordiger van al de werknemers der onderneming. De syndikale afvaardiging vertegenwoordigt niet al de werknemers van de onderneming en de vraag stelt zich ook of de syndikale afgevaardigden door de gesyndikeerde arbeiders der onderneming vrij aangeduid worden. De syndikale afvaardiging heeft tot heden toe ook nog geen wettelijk bestaan.

Maar het zou mij te ver brengen nog meer argumenten aan te halen. Ik verwijs eenvoudig naar mijn werk «De rechtsverhoudingen in de onderneming» en mijn artikel over het wetsontwerp op de kollektieve verhoudingen in de onderneming (verschenen in het Rechtskundig Weekblad van 27 december 1964), waarin ik pro en contra van de ondernemingsraad ten opzichte van de syndikale afvaardiging behandeld heb.

* * *

Het zal wel opgevallen zijn dat ik als bewijsgrond voor verscheidene elementen van het doeleinde der arbeiders en der arbeidersgemeenschap soms dezelfde argumentatie aanwend. Dit is nochtans geen tegenspraak noch herhaling. Integendeel het toont aan dat de rechten en plichten van de arbeiders en de arbeidersgemeenschap onderling en ten opzichte van de werkgever en de onderneming-rechtsobjekt en de respectieve rechten en plichten van de werkgever, een complex geheel vormen en bij voorbeeld niet op een steekkaartenspel kunnen ingeschreven en opgesomd worden, zoals het maar al te veel gebeurt.

* * *

De kollektieve overeenkomst van 1 januari 1965 voor de petroleumnijverheid is getroffen voor twee jaar en eindigt op 31 december 1966. Op dat ogenblik zal ongetwijfeld een nieuwe kollektieve overeenkomst afgesloten worden. Dit wil nochtans niet zeggen dat in de volgende overeenkomst alles moet blijven zoals in de huidige. De overeenkomst wordt opzettelijk voor een korte duur getroffen omdat alles snel evolueert en o.m. de arbeidsvoorwaarden na korte tijd aan de veranderde maatschappelijke toestanden moeten heraanpast worden. Maar dat wil ook niet zeggen dat in de volgende kollektieve overeenkomst de lonen en vooral de premies, vergoedingen, uitkeringen of voordelen m.a.w. de arbeidsvoorwaarden in het algemeen even gunstig of gunstiger moeten zijn als in de huidige overeenkomst. Laat ons aannemen dat het principe van de eindejaarspremie, de getrouwheidspremie, het anciënniteitsverlof, enz., moet gehandhaafd blijven, doch de bedragen der vergoedingen en uitkeringen kunnen desgevallend voor een periode verlaagd worden. Het belang van de onderneming moet hierbij doorslaggevend zijn. Zo de onderneming de zware lasten niet meer kan dragen is er reden de bedragen te verminderen. In grote lijnen zal dit waarschijnlijk ook overeenstemmen met de gewijzigde maatschappelijke toestand. Indien de welvaart van de onderneming is verminderd, is dit reeds een aanwijzing dat de welvaart, de levensstandaard van de maatschappij en haar grote lagen verminderd is. In die omstandigheden kunnen de bedragen der vergoedingen en uitkeringen aan de arbeiders ook verminderd worden daar de arbeiders, niettegenstaande een verlaagd inkomen, in deze maatschappij met verlaagd welvaartspeil, toch nog een normale levensstandaard er zullen kunnen op nahouden.

* * *

De petroleumnijverheid en -handel die zeer welvarend is kan zich beter dan andere nijverheidssectoren een kollektieve overeenkomst veroorloven, die zó verstrekkende uitwerkingen en gevolgen heeft op sociaal gebied. Een trapsgewijze en stimulerende beroepsindeling met aangepaste lonen gekoppeld aan het indexcijfer, de veertigurenweek, eindejaars- en getrouwheidspremie, anciënniteitsverlof, pensioentoeslag boven het wettelijk pensioen, enz., het zijn alle maatregelen die getuigen van diep gemeenschapsgevoel en veel sociale zin. Andere nijverheidssectoren hebben ook reeds sommige van deze maatregelen toe-

gepast of deze voordelen toegekend aan hun bedienpersoneel of zelfs aan gans hun personeel. Maar al de nijverheidssectoren zullen het voorbeeld van de petroleumnijverheid vroeg of laat moeten volgen en dat voor de arbeiders zowel als voor de bedienden. De welstand van de nijverheid zal b.v. de duur van het anciënniteitsverlof, het bedrag van de eindejaars- en de getrouwheidspremie en het bedrag van de pensioentoeslag kunnen beïnvloeden, doch het principe van het anciënniteitsverlof, de eindejaars- en getrouwheidspremie, de pensioentoeslag, enz., zal weldra overal moeten erkend en toegepast worden. Maar anderzijds mag dit vanwege de arbeiders geen aanleiding geven tot het invoeren van verworven rechten. Dit kan alleen maar de ondernemer afschrikken de arbeiders in de welvaart van de onderneming te laten delen.

Zoals ik kom te zeggen moet het bedrag van de premies, vergoedingen, bijslagen, enz., die een vorm zijn van deelname in de welvaart der onderneming, volgens de fluctuaties van de welvaart der onderneming kunnen verhoogd en verlaagd worden.

* * *

Ten slotte kunnen een paar merkwaardige vastellingen gedaan worden.

Niet alleen de ondernemingen in de petroleumnijverheid en -handel maar ook grote ondernemingen in andere nijverheidssectoren, b.v. metaal, chemische produkten, enz., die reeds het grootste deel aan bijdragen voor de R.M.Z. betalen, kunnen zich nog veroorloven een toeslag te geven b.v. voor het verlof, voor de werkloosheid, voor het pensioen.

Meteen kan een tweede vaststelling gedaan worden en wel aangaande de groei van de maatschappelijke zekerheid. De stelsels van maatschappelijke zekerheid hebben aan het vrij initiatief hun ontstaan te danken; vóór de oorlog werden sommige reeds gereguleerd doch over het algemeen niet verplichtend opgelegd; na de oorlog werden zij verplichtend opgelegd, aan en voor al de werknemers en dit om, op grond van de solidariteit en bij middel van de compensatie, de gelijkheid onder de werknemers in zake werkloosheid, verlof, ziekte, enz., te verwezenlijken.

Door de toeslag die grote ondernemingen naast en boven de verscheidene stelsels van maatschappelijke zekerheid aan hun arbeiders geven, komen wij terug tot een vrij initiatief en tot een zekere ongelijkheid gebaseerd op de verschillende persoonlijkheid van de arbeiders en op de verschillende welvarendheid van de onderneming.

De vraag kan bijaldien gesteld worden of wij niet een evolutie doormaken naar de volgende toestand die zeker goed ware: op grond van de solidariteit en door middel van de compensatie wordt langs het kanaal van de R.M.Z. voor de verscheidene stelsels van maatschappelijke zekerheid aan al de arbeiders een *minimum* gewaarborgd dat een normale levensstandaard verzekert en bovendien krijgen de arbeiders in een of meer stelsels nog toeslagen van hun onderneming in verhouding tot welvaart van de onderneming.

G. F. DE CUYPER,
Advocaat bij het Hof van Beroep

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 19 november 1964.

Voorzitter : M. Louveaux.
Raadsheer-verslaggever : M. Perrichon.
Advocaat-generaal : M. Mahaux.
Advocaten : Mrs. Faurès en Demeur.

Politie. — Politiecommissaris. — Beweerde fout. — Orgaan van de gemeente ?

De commissaris van politie handelt in zijn ambt van bestuurspolitie niet noodzakelijk als orgaan van de gemeente.

Daar het met de vaststellingen van het bestreden arrest niet mogelijk is uit te maken of, naar het oordeel van de rechter, de commissaris van politie in het onderhavige geval (er wordt hem een foutief initiatief verweten hierin bestaande dat hij bij de ontbinding van een carnavalstoet een niet-verlichte groep op de openbare weg door politieagenten deed omringen en begeleiden) gehandeld heeft ter uitvoering van de bepalingen van het algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, dan wel een aan de gemeenteoverheid toebehorende taak heeft uitgeoefend die haar wettelijke grondslag vindt inzonderheid in het decreet van 14 december 1789 en de wet van 16-24 augustus 1790, is de bestreden beslissing noch regelmatig met redenen omkleed noch wettelijk gerechtvaardigd.

Gemeente Péronnes-lez-Binche t/ Scheerlinck.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 maart 1963 gewezen door het Hof van beroep te Brussel;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 50 van het decreet van 14 december 1789 betreffende de « constitution des municipalités », 3, 1°, titel XI van de wet van 16/24 augustus 1790 op de rechtelijke inrichting, 90, voorlaatste lid, van de gemeentewet van 30 maart 1836, zoals het is gewijzigd bij de wet van 30 december 1887, 1382 tot 1384 van het Burgerlijk Wetboek, 4 van de wet van 1 augustus 1899 houdende herziening van de wetgeving en de reglementen op de politie van het vervoer, 4, 8°, van het koninklijk besluit van 1 februari 1934 houdende algemeen reglement op de politie van het vervoer en van het verkeer, en 97 van de Grondwet,

doordat, eerste onderdeel, in zijn feitelijke overweging dat het bedoelde ongeval althans gedeeltelijk te wijten was aan een fout, door de commissaris van politie van de eisende gemeente begaan in de uitvoering van sommige politiematregelen die de gemeenteoverheid genomen had ten gevolge van haar initiatief om, na de ontbinding van een carnavalstoet waaraan hij had deelgenomen, de groep waarvan de getroffen en van dit ongeval deel uitmaakten te doen begeleiden, het bestreden arrest beslist dat, toen de commissaris van politie dit deed, hij gehandeld heeft als orgaan van de gemeente, die derhalve aansprakelijk is geworden, en zulks op grond dat « de commissaris van politie tegelijk officier van gerechtelijke politie en officier van bestuurspolitie is; dat hij in deze laatste hoedanigheid gelast is onder het gezag van de burgemeester te waken onder meer voor de uitvoering van de politiewetten en verordeningen op alle gebieden, alsmede voor de verkeersveiligheid; dat hij in zijn ambt van officier

van bestuurspolitie handelt als orgaan van de gemeente en niet als orgaan van het centraal gezag »,

terwijl het enkele feit dat de commissaris van politie in het onderhavige geval zagezegd gehandeld heeft als officier van bestuurspolitie niet voldoende is om de gemeente aansprakelijk te stellen; dat dit slechts het geval is in zover de commissaris, met betrekking tot de uitvoering van maatregelen ter beveiliging van de veiligheid en het gemak van het verkeer op de openbare weg, een taak van de gemeenteoverheid uitoefent, wat niet het geval is wanneer hij, zoals in het onderhavige geval, deelneemt aan de uitvoering van maatregelen die uiteraard tot de politie van het vervoer en van het verkeer behoren, een domein waarvan de Staat als zodanig zich om redenen van algemeen belang in beginsel de regeling heeft voorbehouden (schending van alle hierboven aangehaalde teksten, met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet);

doordat althans, tweede onderdeel, het arrest, zoals het is gemotiveerd, niet passend antwoordt op de conclusie waarbij eiseres deed gelden dat de commissaris van politiek noodzakelijk als orgaan van het centraal gezag optreedt, inzonderheid « wanneer hij deelneemt aan de uitvoering van een algemeen politiereglement », en dat in het onderhavige geval de commissaris gewis niet gehandeld had in het kader van de politie van de « verkeersveiligheid op de openbare weg » bepaald bij decreet van 16 tot 24 augustus 1790, welk decreet, aldus eiseres, « enkel slaat op de goede materiële staat van de wegen », en in het onderhavige geval slechts kon hebben gehandeld « in het kader van de vervoerpolitie en met het oog op het voorkomen van ongevallen », overeenkomstig de bepalingen van de artikelen 4 van de wet van 1 augustus 1899 en 4 van het koninklijk besluit van 1 februari 1934, die toen in werking waren; dat, als het arrest er zich toe beperkt te verklaren dat de commissaris in het onderhavige geval gehandeld had als officier van bestuurspolitie en derhalve als orgaan van de gemeente, het in het onzekere laat of de rechter in feitelijke aanleg in rechte heeft overwogen — wat eiseres betwist — dat het feit dat een agent van de gemeentepolitie deelneemt aan de uitvoering van een algemeen politiereglement niet voldoende is om hem de hoedanigheid van ambtenaar van het centraal gezag te verlenen dan wel of hij eenvoudig feitelijk heeft overwogen dat de commissaris in het onderhavige geval niet gehandeld had in het kader van de vervoer- en de verkeerspolitie en zich ertoe beperkt had de aan de gemeenteoverheid toegekende macht uit te oefenen om, op grondslag van de bepalingen van het voornoemde decreet en de voornoemde wet van 14 december 1789 en 16-24 augustus 1790, de verkeersveiligheid op de openbare wegen te verzekeren (schending van artikel 97 van de Grondwet) :

Overwegende dat het arrest, ter verrechtvaardiging van de aansprakelijkheid die het aan de eisende gemeente toeschrijft, hierop steunt dat de commissaris van politie als orgaan van de laatstgenoemde heeft gehandeld, toen hij het initiatief nam om bij de ontbinding van een carnavalstoet een niet-verlichte groep op de openbare weg door politieagenten te doen omringen en te begeleiden, welk initiatief bij de uitvoering foutief gebleken is onder meer wegens gebrek aan voldoende signalisatie van deze groep, die aldus verlof kreeg om onregelmatig en zonder passende bescherming op de rijbaan te stappen;

Overwegende dat eiseres bij conclusie stelde dat de commissaris van politie weliswaar een fout had begaan,

maar niet als orgaan van de gemeente had gehandeld; dat zij dit verweer hierop deed steunen « dat de commissaris van politie een orgaan van het centraal gezag is, wanneer hij aan de uitvoering van een algemeen politiereglement deelneemt; dat de commissaris van politie, die gewis niet gehandeld heeft in het kader van de politie van de « verkeersveiligheid op de openbare weg » waarvan sprake in het decreet van 1790, hetwelk alleen slaat op de goede materiële staat van de wegen, alleen heeft kunnen handelen in het raam van de verkeerspolitie en tot voorkoming van ongevallen (wet van 1 augustus 1899, artikel 4, en koninklijk besluit van 12 februari 1934, artikel 4, toen in werking) »;

Overwegende dat het arrest ter verwerping van dit verweer en ter verantwoording van zijn beslissing erop wijst dat de commissaris van politie in zijn hoedanigheid van officier van bestuurspolitie « gelast is om, onder het gezag van de burgemeester, te waken onder meer voor de uitvoering van de politiewetten en -verordeningen op alle gebieden, alsmede voor de veiligheid van het verkeer; dat hij in zijn ambt van officier van bestuurspolitie handelt als orgaan van de gemeente en niet als orgaan van het centraal gezag »;

Overwegende dat de commissaris van politie in zijn ambt van bestuurspolitie niet noodzakelijk handelt als orgaan van de gemeente;

Overwegende dat het met de vaststelling van het arrest niet mogelijk is uit te maken of, naar het oordeel van de rechter in feitelijke aanleg, de commissaris van politie in het onderhavige geval gehandeld heeft ter uitvoering van de bepalingen van het algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, zoals eiseres beweerde, dat wel een aan de gemeenteverheer toebehorende taak heeft uitgeoefend die haar wettelijke grondslag vindt inzonderheid in het decreet van 14 december 1789 en de wet van 16-24 augustus 1790;

Dat de bestreden beslissing derhalve noch regelmatig met redenen is omkleed noch wettelijk gerechtvaardigd is en dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest, in zover het de eiseres veroordeelt op grond dat de commissaris van politie als haar orgaan heeft gehandeld;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerder in de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het hof van beroep te Luik.

HOF VAN CASSATIE

1ste Kamer. — 3 december 1964.

Voorzitter : M. Louveaux.

Raadsheer-verslaggever : M. Perrichon.

Advocaat-generaal : M. Depelchin.

Advocaten : Mrs. Bayart en Werbrouck.

1. **Vonnissen en arresten. — Berusting. — Vereisten. — Deelneming aan onderzoeksmaatregel, bevolen door een arrest, dat niet voor opschortende voorziening vatbaar is. — Geen berusting.**

2. **Cassatie-middelen. — Berusting voor het Hof van Beroep in oplossing die door de eerste rechter was gegeven. — Een daarop gesteund cassatiemiddel, dat niet de openbare orde raakt, is niet ontvankelijk.**

1. *De stilzwijgende berusting in een rechterlijke beslissing kan alleen worden afgeleid uit akten of feiten,*

waaruit op zekere of ondubbelzinnige wijze de instemming met de genoemde beslissing blijkt. Het deelnemen onder voorbehoud van eiser aan een deskundig onderzoek volstaat niet om aan te tonen, dat hij berustte in het arrest, waarbij deze niet voor een opschortende voorziening vatbare maatregel werd bevolen.

2. *De eerste rechter had beslist, dat de vervaltermijn van de vordering van verweerder in cassatie was opgeschort door onderhandelingen, maar dat het verval toch reeds was ingetreden toen verweerder dagvaardde. In hoger beroep berustte eiser in de stelling van verweerder volgens welke de termijn opgeschort was door onderhandelingen; het bestreden arrest besliste echter dat de duur der opschorting langer was derwijze, dat de dagvaarding van verweerder niet te laat was ingediend. Nu eiser voor het Hof van Beroep berust heeft in de oplossing door de eerste rechter gegeven aan het vraagstuk van de mogelijkheid van opschorting van de vervaltermijn, is het middel, dat hij tegen die oplossing opwerpt, en waarbij de openbare orde niet betrokken is, niet ontvankelijk.*

Stad Moeskroen t./ Werbrouck.

Gelet op het bestreden arrest, op 2 februari 1961 gewezen door het Hof van Beroep te Gent;

Over de grond van niet ontvankelijkheid, opgeworpen door verweerder tegen de voorziening en hieruit afgeleid dat eiseres in het bestreden arrest berust heeft, wat niet enkel voortvloeit uit het feit dat zij, zonder enig voorbehoud te maken, deelgenomen heeft in de uitvoering van het bij dit arrest bevolen deskundig onderzoek, maar ook uit het feit dat haar raadsman in een brief aan de deskundige heeft doen opmerken dat, in strijd met wat deze in zijn ontwerp van verslag had vermeld, partijen geen enkel voorbehoud hadden gemaakt en dat ten gevolge van die opmerking de deskundige die vermelding in zijn definitief verslag heeft geschrapt, en zulks met medeweten van eiseres en zonder protest van harentwege;

Overwegende dat uit de aan het Hof regelmatig voorgelegde stukken blijkt dat de brief die door verweerder aan de raadsman van eiseres wordt toegeschreven, in werkelijkheid uitgaat van zijn eigen advocaat;

Overwegende dat een stilzwijgende berusting in een rechterlijke beslissing alleen kan worden afgeleid uit akten of feiten waaruit op zekere en ondubbelzinnige wijze de instemming met de genoemde beslissing blijkt;

Overwegende dat de deelneming zonder voorbehoud van eiseres in de uitvoering van het deskundig onderzoek niet volstaat om aan te tonen dat zij berustte in het arrest waarbij deze maatregel werd bevolen die niet vatbaar was voor een opschortende voorziening;

Dat de grond van niet ontvankelijkheid dus niet kan worden aangenomen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het bestreden arrest, na te hebben vastgesteld dat partijen zich akkoord hadden verklaard met artikel 30 van het Algemeen Bestek van de Staat waarin wordt bedongen dat de ondernemer, op straffe van verval, zijn rechtsoverdracht moet instellen uiterlijk zes maanden na de eindoplevering voor feiten van na voorlopige oplevering, dat de voorlopige oplevering van de werken die verweerder voor rekening van eiseres had uitgevoerd, op 24 april 1952 had plaats gehad, dat de gezamenlijke werken het voorwerp waren geweest van een eindoplevering ten vroegste op 9 mei 1953,

dat een onderhoud tussen partijen op 14 januari 1955 zonder gevolg was gebleven, dat de raadsman van verweerder op 11 juni 1955 aan eiseres een brief met een voorstel tot minnelijke schikking had gezonden, dat dit voorstel verworpen werd bij een besluit van het schepencollege van eiseres dd. 1 juli 1955 en dat dit besluit op 9 juli 1955 aan de raadsman van verweerder werd betekend, beslist heeft dat de termijn van zes maanden waarbinnen verweerder zijn rechtsvordering tot betaling van het betwiste saldo van de prijs van de voornoemde werken moest indienen, op 9 juli 1955 ingegaan was en dat derhalve de op 27 december 1955 betekende inleidende dagvaarding geschied was toen de termijn nog lopende was, en de exceptie van verval die eiseres afleidde uit artikel 30 van het Algemeen Bestek van de Staat, heeft verworpen op grond dat de definitieve afbreking van de onderhandelingen tussen partijen niet vóór 9 juli 1955 had plaats gehad, zonder vast te stellen hetzij dat eiseres er zou hebben van afgezien gebruik te maken van de bedongen termijn die lopende was tijdens de duur van de onderhandelingen of die begon te lopen na de mislukking van de onderhandelingen op 11 januari 1955, hetzij dat overmacht de verweerder zou hebben belet zijn rechtsvordering te bekwamer tijd in te stellen,

terwijl de rechters in feitelijke aanleg, die zodanige afstand of zodanige verhindering niet hadden vastgesteld, niet konden weigeren het beding van verval, bepaald in artikel 30 van het Algemeen Bestek van de Staat en aangenomen door partijen, in toepassing te brengen, zonder de bindende kracht van de aldus wettelijk aangegane verbintenis te miskennen en zonder de artikelen 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek te schenden,

en terwijl uit het niet vaststellen betreffende een eventuele afstand of een eventuele verhindering in de hierboven aangegeven zin voortvloeit dat de vaststellingen van de rechters in feitelijke aanleg niet volstaan om het beschikkende gedeelte van het bestreden arrest te rechtvaardigen en dat deze onvoldoendheid van de vaststellingen gelijkstaat met niet motivering en met schending van artikel 97 van de Grondwet:

Over de grond van niet ontvankelijkheid, door verweerder opgeworpen tegen het middel en hieruit afgeleid dat eiseres vóór het hof van beroep berust heeft in de oplossing door de eerste rechter gegeven aan het vraagstuk dat het middel wil opwerpen:

Overwegende dat uit de stukken die aan het Hof regelmatig zijn voorgelegd, blijkt dat eiseres vóór de eerste rechter tegen de rechtsvordering van verweerder het verval uit overeenkomst, dat gegrond is op artikel 30 van het Algemeen Bestek van de Staat betreffende de betrekkingen tussen partijen, heeft opgeworpen op grond dat deze rechtsvordering door verweerder was ingesteld later dan zes maanden na de datum van de voorlopige oplevering van 24 april 1952;

Dat het vonnis waarvan beroep, hetwelk de stelling van verweerder in dit opzicht aanneemt, in rechte beslist heeft dat, in geval van onderhandelingen betreffende de tussen partijen betwiste punten om hun geschil te beslechten, de bedongen termijn van zes maanden « opgeschort wordt tot op het tijdstip dat het moet blijken dat de respectieve aanspraken van partijen niet overeen te brengen zijn »;

Dat de eerste rechter weliswaar, toen hij de stelling van verweerder die de opschorting van de termijn van verval inriep, in rechte heeft aangenomen, het verweer van eiseres heeft afgewezen, maar toch heeft overwogen dat het verval ten voordele van de laatstgenoemde ingetreden was, door op feitelijke grond te beslissen

dat de opschorting een einde had genomen op 26 november 1954, op welke datum het volgens hem gebleken was dat de standpunten van partijen niet konden worden overeengebracht;

Overwegende dat alleen de verweerder tegen dit vonnis in hoger beroep is gekomen;

Overwegende dat uit de conclusie van eiseres vóór het hof van beroep blijkt dat zij berust heeft in de beslissing van de eerste rechter, welke overeenstemde met de stelling van verweerder die beweerde dat de termijn van verval opgeschort was door het enkele feit dat de onderhandelingen tussen ondernemer en opdrachtgever waren voortgezet; dat zij er zich toe bepaald heeft te stellen dat door het afbreken van de onderhandelingen tussen partijen de opschorting van de termijn van verval een einde had genomen hetzij vanaf 16 december 1952, hetzij in elk geval op 11 januari 1955 en dat derhalve het verval reeds ingetreden was op de datum van de dagvaarding, de 29ste december 1955;

Dat het bestreden arrest, dat vaststelt dat de eerste rechter beslist heeft « dat de bedongen verjaring op korte termijn opgeschort is gedurende de tijd van de onderhandelingen », er zich toe bepaalt in feite te beslissen dat « de opschorting eerst op 9 juli 1955 een einde heeft genomen en dat derhalve de dagvaarding van verweerder niet te laat was ingediend »;

Overwegende dat, aangezien eiseres vóór het hof van beroep berust heeft in de oplossing door de eerste rechter gegeven aan het vraagstuk dat het middel wil opwerpen, dit middel, dat vreemd is aan de openbare orde, niet ontvankelijk is;

Dat de tegen het middel opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid gegrond is;

Om die redenen:

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten, met uitzondering van die van de memorie van repliek, welke ten laste van verweerder worden gebracht.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 18 juni 1965.

Voorzitter-verslaggever: M. De Bersaques.
Eerste advocaat-generaal: M. Ganshof van der Meersch.
Advocaten: Mrs. De Bruyn en Struye.

Overeenkomst. — Interpretatie. — Vreemde oorzaak. — Aansprakelijkheidsbedingen. — Eigen fout.

Wanneer het lastenboek van de Staat weliswaar het zuiveren van oude verflagen met de brandlamp toelaat, maar in artikel 13 bepaalt dat de aannemer der gecontracteerde schilderwerken aansprakelijk is voor de middelen en wijze van uitvoering en hem oplegt alle vereiste maatregelen te treffen om schade en ongevallen te voorkomen, dan wordt de verbindende kracht van dit artikel 13 miskend door het bestreden arrest, dat door beroep te doen op de vreemde oorzaak, die hierin bestond enerzijds dat de aannemer mocht vertrouwen op een door in hun vak bekwame organen van de Staat opgesteld lastenboek, anderzijds dat zijn aangestelden geen fout hebben bedreven, de aansprakelijkheid van de aannemer voor een door het gebruik van de brandlamp veroorzaakte brand afwijst, maar over het hoofd ziet dat de aannemer ook instaat

voor een eigen fout, die ten deze erin kon bestaan dat hij verzuimd heeft na te gaan of de staat van het houtwerk het gebruik van een brandlamp, zonder gevaar, toeliet.

Belgische Staat (Minister van openbare werken)
t/ Houwen Raphaël en Georges.

Gelet op het bestreden arrest gewezen op 9 mei 1963 door het Hof van beroep te Gent;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1107, 1134, 1135, 1319, 1320, 1382, 1383, 1384 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest, het middel van de conclusie van eiser op onvolledige wijze samenvattende, vastgesteld heeft « dat de Staat de verantwoordelijkheid van de brandschade toeschrijft aan de fout van eerste geïntimeerde (thans verweerder) die, de vergevorderde toestand van verrotting van de in het dak verbouwde vensters kennende, niettemin opdracht gaf om deze ontvlambare en vuur doorlatende ramen met de afbrandlamp te bewerken », en aldus de bewijskracht geschon- den heeft van de ten behoeve van eiser vóór het hof van beroep genomen conclusie, waarbij eiser tot staving van zijn eis deed gelden « dat het toch aan de geïntimeerden (thans verweerders) behoorde na te gaan of zij in de gegeven omstandigheden de brandlamp konden of mochten gebruiken; dat zij moesten rekening houden én met de weersomstandigheden én met de toestand van het hout op bepaalde plaatsen, om ofwel van het gebruik van de brandlamp op die plaatsen af te zien ofwel speciale maatregelen te treffen om te voorkomen dat het gebruik van dit werktuig schade zou veroorzaken; ... dat het toch aan de aannemer en zijn aangestelden als vaklui behoorde dit bepaald gevaar na te gaan en de nodige voorzorgsmaatregelen te treffen, en dat om dit niet te hebben gedaan, de eerste geïntimeerde een grove fout heeft begaan, fout die de rechtstreekse en uitsluitende oorzaak is van de schadelijke gevolgen » (schending van de artikelen 1107, 1134, 1135, 1319 en 1320 van het Burgerlijk Wetboek); en doordat het arrest, ingevolge zijn onvolledige weergave van de inhoud van de conclusies van eiser nopens de ten laste gelegde fout, verweerders zowel in quasi-delictueel als in contractueel opzicht als niet aansprakelijk heeft beschouwd, en de vordering van eiser tot vergoeding van het uit de litigieuze brand gesproten nadeel afgewezen heeft, zonder die conclusie te beantwoorden in zover zij deed gelden voor de tekortkoming aan de op verweerders rustende plicht rekening te houden met de weersomstandigheden en, gezien onder meer deze omstandigheden, ofwel af te zien van het gebruik van de afbrandlamp, ofwel de nodige voorzorgsmaatregelen te treffen om te voorkomen dat het gebruik van dit werktuig schade zou veroorzaken, zodat de beslissing in dit opzicht niet wettelijk met redenen omkleed is (schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek);

Overwegende dat eiser het arrest verwijt zijn conclusie niet te hebben beantwoord in zover hij staande hield dat de fout van eerste verweerder namelijk erin bestond geen rekening te hebben gehouden met de weersomstandigheden, die hem hadden verplicht van het gebruik van de afbrandlamp af te zien;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat « indien het winderig weder de bediening van de afbrandlamp bemoeilijkt en mogelijk het brandrisico verhoogde, het daarentegen door de uitspraken van het strafgerecht

bewezen is dat de aangestelde werkman op ieder ogenblik al de nodige voorzorgsmaatregelen getroffen heeft »;

Overwegende dat het arrest aldus de conclusie van eiser beantwoordt door erop te wijzen dat het weder zonder invloed op het ongeval gebleven is, daar de werkman de nodige voorzorgsmaatregelen heeft getroffen om het eruit voortkomende gevaar te weren;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1107, 1134, 1135, 1382, 1383, 1384 van het Burgerlijk Wetboek, en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, hoewel erkend hebbende dat de litigieuze brand door het gebruiken van een afbrandlamp veroorzaakt werd en dat voormeld werktuig in de voormiddag van de ramp alleen door een werkman van tweede verweerder gehanteerd werd, desniettemin verweerders zo in quasi-delictueel als in contractueel opzicht als niet aansprakelijk beschouwd heeft en de vordering van eiser tot vergoeding van de door de brand ontstane schade niet gegrond heeft verklaard, om de reden: « dat het lastenboek, onder de rubriek opmeting, paragraaf 1, het te beschilderen buitenschrijnwerk, met nauwkeurige aangifte der afmetingen in al zijn onderdelen opsomt en bedingt dat deze vooraf en zonder uitzondering te zuiveren zijn van de oude verflagen, hetzij door afbranden hetzij door om het even welk ander middel, zouten of zuren uitgesloten, dat het gebruik van de afbrandlamp uitdrukkelijk voorzien zijnde, een onderzoek naar de toestand van het hout niet geboden was, en dat ook ingevolge de vrije keuze van het schoonmaakprocédé, aangeboden door aanbestedingsvoorwaarden opgemaakt door vakbekwame organen van de Staat, de ondernemer rechtmatig mocht verwachten dat hij met behulp van de normale werktuigen en middelen van het schildersbedrijf de reinigingswerken zonder gevaar kon uitvoeren »;

terwijl artikel 13, paragraaf 2, van het bestek nr. 90 van 1950, hetwelk luidens artikel 1 van het programma-bestek nr. 91.260 op de aanneming van bedoelde schilderwerken van toepassing is, uitdrukkelijk bepaalt: « de uitvoering van een werk volgens de aanwijzingen van een beambte van het bestuur ontslaat de aannemer niet van de aansprakelijkheid, voortvloeiende uit zijn overeenkomst; hij is namelijk aansprakelijk voor zijn middelen en wijze van uitvoering en moet op eigen kosten, risico en gevaar alle vereiste maatregelen treffen om schade of ongevallen te voorkomen », zodat het arrest, door zijn uitspraak te gronden op de bovenstaande redenen welke deze contractuele bedingen miskennen waarop eiser zich beriep en die bepalen dat de aannemer voor zijn middelen en wijze van uitvoering aansprakelijk is niettegenstaande de aanwijzingen van de beambten van het bestuur, de bindende kracht van bedoelde bedingen tussen partijen geschonde heeft (schending van de artikelen 1107, 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek) en zijn weigering, om in deze zaak de verweerders aansprakelijk te bevinden niet naar de eis der wet met redenen omkleed heeft (schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1382, 1383 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek) :

Overwegende dat het arrest beslist dat tweede verweerder door een vreemde oorzaak, die hem niet kan worden toegerekend, belet werd de verbintenis na te komen welke hem door artikel 13 van het bestek nr. 90 van 1950 was opgelegd « op eigen kosten, risico en gevaar alle vereiste maatregelen te treffen om schade of ongevallen te voorkomen »;

Overwende dat die vreemde oorzaak, volgens de rechter, zou blijken uit de vermeldingen van het lastenboek, die het zuiveren van de oude verflagen door het afbranden ervan of door om het even welk ander

middel toeliet en aldus het gebruik van een brandlamp voorzag, zodat «ingevolge de vrije keuze van het schoonmaakprocédé, aangeboden door aanbestedingsvoorwaarden opgemaakt door vakbekwame organen van de Staat, de ondernemer rechtmatig mocht verwachten dat hij met behulp van de normale werktuigen en middelen van het schildersbedrijf de reinigingswerken zonder gevaar kon uitvoeren»;

Overwegende dat die interpretatie van het lastenboek geen rekening houdt met voormeld artikel 13 van het bestek, hetwelk bepaalt «de uitvoering van een werk, volgens de aanwijzingen van een beampte van het Bestuur, ontslaat de aannemer niet van de aansprakelijkheid, voortvloeiende uit zijn overeenkomst; hij is namelijk aansprakelijk voor zijn middelen en wijze van uitvoering en moet op eigen kosten, risico en gevaar alle vereiste maatregelen treffen om schade en ongevallen te voorkomen»;

Overwegende dat het arrest de vreemde oorzaak insgelijks afleidt uit de afwezigheid van fout in hoofd van de aangestelden van tweede verweerder;

Maar overwegende dat luidens voormeld artikel 13 tweede verweerder niet enkel instaat voor de fouten van zijn aangestelden doch ook voor zijn eigen fouten en dat zulke fout, volgens eiser, onder meer erin bestond niet persoonlijk nagegaan te hebben of de staat van het te beschilderen hout het gebruik van een brandlamp, zonder gevaar, toeliet;

Dat uit het bovenstaande blijkt dat om tweede verweerder van elke fout te ontlasten het arrest steunt op een interpretatie van artikel 13 van het bestek, die ermede onverenigbaar is en aldus de bindende kracht van de overeenkomst miskent;

Dat het middel derhave gegrond is;

Om die redenen,

En zonder acht te slaan op het derde middel, dat geen uitgebreidere vernietiging zou kunnen medebrengen,

Vernietigt het bestreden arrest, doch enkel in zover het de tegen tweede verweerder Houwen Georges ingestelde vordering heeft afgewezen;

Beveelt dat melding van dit arrest zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt eiser en Houwen Georges ieder tot de helft der kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van Beroep te Brussel.

NOOT: Zie betreffende de eigen fout in geval van overmacht: Cass. 15 februari 1951, R.W. 1950-51, 1403; Cass. 8 januari 1963, Pas. 1963, I, 540; De Page, 11, nr. 599.

HOF VAN CASSATIE

1ste Kamer. — 5 november 1965.

Voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: Baron Richard.

Advocaat-generaal: M. Colard.

Advocaten: Mrs. Dassesse en De Bruyn.

Testament. — Eigenhandig. — Met de hulp van een derde geschreven. — Geldigheidsvereiste. — Erflater gaat over tot leidraad dienende tekst.

Een volledig met de hand en met de hulp van een derde geschreven olografisch testament is geldig, als het in feite vaststaat dat het werkelijk het spontane en wel overwogen werk van de ondertekenaar is en dat de derde hem enkel materieel geholpen heeft, wat bijvoorbeeld vereist is wegens zijn onhandigheid om te schrijven en op te stellen.

Het is bijgevolg zonder belang dat de erflater over de tot leidraad dienende tekst overgegaan is als het bewezen is dat het geschrift van gans de akte volledig met de hand van de erflater geschreven is en dat de lichte sporen van die basistekst, welke toevallig zichtbaar bleven, niets ter zake doen voor de openbaring van de door de ondertekenaar uitgedrukte wil.

Hibaude t/ Hibaude, Rousseau en Boudin.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 september 1963 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 970 en 1001 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest, zowel door goedkeuring als door eigen redenen, het litigieuze olografisch testament geldig verklaard heeft, hoewel het beschouwt dat de erflaatster het op een derde voorbereide tekst ingeschreven heeft, overwegende dat «het blijkbaar voldeed aan de bij artikel 970 van het Burgerlijk Wetboek vereiste geldigheidsvoorwaarden» en dat «op de enige voorwaarde dat zij, bij het opstellen, geen passief element waren, de personen, die wegens hun lichamelijke gebrekkigheid of hun lagere graad van onderricht, minder bekwaam of ervaren zijn... een geldig olografisch testament mogen opmaken, zelfs wanneer hun hand gesteund of geleid wordt of wanneer zij een model overschrijven; dat zij op dezelfde voorwaarde welke ten deze blijkbaar verwezenlijkt is, er geen reden bestaat om anders erover te beslissen, als de erflater in plaats van het middel over te schrijven, het veiligheidshalve of ter verhelping van zijn onhandigheid gebruikt als een stramien, waar het overgaat door het zich eigen te maken»,

terwijl daarentegen de reden om er anders over te oordelen in dit geval dat het geval van de zaak is, hierin bestaat dat, om geldig te zijn, het olografisch testament niet alleen het nauwgezet of intelligente werk van de erflater moet zijn, doch tevens «geheel met de hand van de erflater geschreven, gedagtekend en ondertekend» en dat zelfs indien de erflaatster, door over het stramien van het model over te gaan, zich dit eigen gemaakt zou hebben, er desniettemin, volgens de bewoordingen van het verslag tot onderzoek naar de echtheid van het geschrift, waarnaar het bestreden arrest verwijst, hier en daar nog, behalve onder de handtekening, sporen achterbleven van een vroeger geschrift van iemand anders dan de erflaatster;

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

doordat de inlassing in de akte, met het medeweten van de erflater, van het geschrift van een derde, het olografisch testament nietig maakt (artikelen 970 en 1001 van het Burgerlijk Wetboek); dat de geldigmaking van het litigieuze testament door het bestreden arrest geschied is met de schending van deze wetsbepalingen, waarvan niet kon worden afgeweken (artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek);

Overwegende dat uit de vaststellingen van het testament blijkt dat het testament geheel met de hand van de erflaatster geschreven, gedagtekend en ondertekend is; dat om haar onhandigheid om te schrijven en op te stellen te vergoeden, de erflaatster met een pen overgegaan is over de tekst welke een derde opgesteld had, dat zij zich die tekst volledig eigen heeft gemaakt, dat er van die tekst slechts lichte sporen overbleven; dat de geschriften verschillen en dat uit de elementen van de zaak volgt dat de erflaatster voldoende kon lezen en schrijven om zich de betekenis van haar schrijven bewust te zijn; dat het bewezen is dat zij bij het opstellen geen passief element geweest is van de wil van een derde, die haar derhalve enkel materieel geholpen had;

Overwegende dat een volledig met de hand en met de hulp van een derde geschreven olografisch testament geldig is, als het in feite vaststaat dat het werkelijk het spontane en wel overwogen werk van de ondertekenaar is en dat de derde hem enkel materieel geholpen heeft, wat bijvoorbeeld vereist is wegens zijn onhandigheid om te schrijven en op te stellen; dat het bijgevolg zonder belang is dat de erflater over de tot leidraad dienende tekst overgegaan is als het bewezen is zoals het arrest het ten deze vaststelt, dat het geschrift van gans de akte volledig met de hand van de erflater geschreven is en dat de lichte sporen van die basistekst, welke toevallig zichtbaar bleven, niets ter zake doen voor de openbaring van de door de ondertekenaar uitgedrukte wil;

Overwegende dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet, en voor zoveel als nodig van de artikelen 970 en 1001 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest, na erop gewezen te hebben dat het onderzoek van het middel van nietigheid van het litigieuze olografisch testament door eiseres ingebracht tegen de tweede, derde en vierde verweerder, vereiste «te onderzoeken of de erflaatster, in casu, in staat was te schrijven, wetende wat zij schreef», de beslissing van de eerste rechter wijzigende, besluit dat dit testament van 21 april 1946 volledig met de hand van de erflaatster geschreven, gedagtekend en ondertekend is en derhalve geldig is, om de redenen «dat zowel de bescheiden, welke appellanten (de tweede, derde en vierde verweerder) deden gelden, als het testament zelf leiden tot het besluit, dat hoewel de erflaatster misschien onhandig was om te schrijven, zij toch niet helemaal ongeletterd was», en, na op sommige overwegingen betreffende de psychologie van de erflaatster gewezen te hebben, «dat de elementen van de zaak voldoende bewijzen dat zij genoeg in staat was te lezen en te schrijven om zich de betekenis van haar schrijven bewust te zijn»;

terwijl, *eerste onderdeel*, het middel van nietigheid van eiseres gegrond was op de constataties van de voor het onderzoek van het geschrift aangestelde gerechtelijke expert, dat het bestreden testament met de hand van de erflaatster geschreven werd op een vooraf door een derde met een potlood getrokken schets van

de tekst en van de datum van de akte, en verder op de getuigenverhoren waaruit bleek dat de erflaatster ongeletterd was, «dat zij nooit heeft kunnen lezen noch schrijven, en enkel ondertekende»; dat de reden, dat de erflaatster niet «volledig» ongeletterd was, het aangevoerde middel niet passend beantwoordt (schending van artikel 97 van de Grondwet) of erop antwoordt door er een verkeerde draagwijdte aan toe te kennen (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek); dat ongeletterd zijn gewoonlijk betekent onbekwaam zijn om te lezen en het schrijven; dat de bekwaamheid van de erflaatster «om te lezen» door het arrest geaffirmeerd wordt, zonder dat ook maar één van de elementen waaruit de rechter ze afleidt op het lezen betrekking heeft (schending van artikel 97 van de Grondwet) en dat die bekwaamheid niet mocht verward worden met noch afgeleid worden uit de bekwaamheid om te schrijven, zelfs om met bewustheid te schrijven, zonder dat het vooraf vermelde begrip waarnaar de conclusie van eiseres verwees, wordt miskend en derhalve de bewijskracht ervan wordt geschonden (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek) of zonder dat het dispositief van het arrest gewettigd werd, in acht genomen de door de rechter als vaststaande verklaarde bijzonderheden van de zaak (schending van artikel 97 van de Grondwet, en, voor zoveel als nodig, van de artikelen 970 en 1001 van het Burgerlijk Wetboek);

tweede onderdeel, de redenen van het arrest in het onzekere laten of volgens de rechter de bekwaamheid van de erflaatster om te lezen hieruit afgeleid is, dat de erflaatster bekwaam scheen te zijn om te schrijven met bewustheid, dan wel of integendeel, het verstand van de woorden of tekens die zij materieel op papier gezet had, wat door het arrest geaffirmeerd wordt, en de redenering van de rechter op grond van «de constatering dat de erflaatster haar eigen geschrift op de basistekst neergeschreven had», steunen op het postulaat dat zij voldoende lezen kon; dat deze dubbelzinnige redenen gelijk staan met het gebrek aan redenen (schending van artikel 97 van de Grondwet);

derde onderdeel, het arrest genoegzaam neemt met erop te wijzen «dat de rechtbank, na de getuigenverhoren, geoordeeld had dat wijlen Joséphine Vangrootembriel volledig ongeletterd was «zonder, tot staving van zijn strijdige bewering» dat zij voldoende kon lezen en schrijven om de betekenis te weten van wat zij schreef», te antwoorden op de middelen door de eisers regelmatig in hun conclusie aangevoerd en uit gezegde getuigenverhoren door hen afgeleid (schending van artikel 97 van de Grondwet), terwijl het te voren ongehaalde besluit van het arrest in elk geval de bewijskracht van de regelmatig overgelegde processen-verbaal van de getuigenverhoren miskent (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek);

Over de drie onderdelen samen:

Overwegende dat het arrest, na op omstandige wijze erop gewezen te hebben dat de erflaatster, wanneer zij er zich op toe legde, schrijven kon, onderstreept hoe belangrijk de constatacie van de deskundige is, dat de erflaatster de basistekst niet woord voor woord slaafs nagevolgd had, doch er haar eigen schrijfwijze op toegepast had, om eruit af te leiden dat zij de tekst die zij overschreef zich eigen had gemaakt», wat zij slechts heeft kunnen verwezenlijken, zo zij de tekst begreep», dit wil zeggen dat zij bij het lezen gans de betekenis ervan begrepen had;

Overwegende dat het arrest aldus passend en zonder dubbelzinnigheid het verweer van de eisers verwierp, waarbij zij lieten gelden dat de erflaatster de woorden of tekens, die zij materieel geschreven had, niet begrepen had; dat het derhalve geen antwoord meer behoefde te verstrekken op de in de getuigenverhoren tot staving van dit verweer geputte argumenten die geen onderscheiden middel uitmaakten; dat, daar het zijn beslissing niet op deze getuigenverhoren gesteund heeft, het de bewijskracht van de processen-verbaal ervan niet heeft kunnen schenden;

Overwegende dat geen onderdeel van het middel kan worden aangenomen;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 970, 1001, 1319, 1320, 1322, 1323, 1324 van het Burgerlijk Wetboek, 195, 196 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na verklaard te hebben dat, om te beslissen over de geldigheid of de nietigheid van het litigieuze olografisch testament, «het essentieel was na te gaan of, ten deze, de erflaatster in staat was te schrijven, wetende wat zij schreef», gezegd testament geldig verklaard heeft op grond «dat niets zich ertegen verzette dat zouden in overweging genomen worden als elementen waaruit uiteraard het bewijs voortvloeide dat de erflaatster kon schrijven... twee documenten betiteld «bekentenis» van 10 maart 1934, bevattende elk aan de voet van een getikte tekst, de met de hand geschreven vermelding «goed voor vijftig duizend frank», telkens gevolgd van de handtekening «Joséphine Vangrootembriel», evenals een kwijtschrift (tevens overgelegd door de tweede, derde en vierde verweerder, geschreven met een andere hand dan die van de erflaatster en 17 december 1925 gedateerd, met dwars door de drie aangehechte zegels de melding «voor voldaan» en tevens de naam van Joséphine Vangrootembriel»; (2) «dat al de even aangehaalde meldingen werkelijk door Mevrouw Vangrootembriel geschreven werden; dat gedaagde in hoger beroep (eiseres) dit niet betwist; dat een technische raadgever van de appellanten (de tweede, derde en vierde verweerder), de expert in het nazicht van geschriften, de heer Mertens, dit bewezen heeft, althans voor de twee bekentenissen, in een verslag, weliswaar eenzijdig, doch aan de gedaagde in hoger beroep medegedeeld en door haar in dit opzicht niet gecritiseerd; dat de vergelijking van de drie documenten met het testament waarvan niet betwist wordt dat het in elk geval materieel het werk van de erflaatster is geweest, geen twijfel laat dat die aangehaalde teksten werkelijk door Mevrouw Van Grootembriel geschreven werden»; (3) «dat uit het feit dat de erflaatster deze bekentenissen en dit kwijtschrift met haar hand kon schrijven, kan afgeleid worden dat zij, als zij enigszins oplettend was, ook in staat was met bewustheid het in het testament vervatte tiental lijnen te schrijven»;

terwijl, eerste onderdeel, de eisers die uitdrukkelijk de drie evengemelde en reeds vóór de eerste rechter overgelegde bescheiden bedoelden, in hun regelmatig in hoger beroep genomen conclusie verklaarden «dat thans de appellanten (de tweede, derde en vierde verweerder) en hun technische raadgever, de heer André Mertens, steeds wensen ze weder over te leggen en er een bewijskracht aan te hechten, welke noch de wet, noch de rechtbank, noch de gedaagden in hoger beroep (de eisers) er kunnen aan erkennen»; dat het bestreden arrest, door te beslissen, niettegenstaande die ontkenning, waarvan het nochtans het bestaan herinnert, dat eiseres tot cassatie «niet betwistte» dat

de overgelegde meldingen door Mevrouw Van Grootembriel geschreven waren en dat zij «dienaangaande» het verslag van de expert Mertens «niet critiqueert», de draagwijdte, welke de wet zelf aan de ontkenning van eiseres hecht, miskend heeft (schending van artikel 1323 B.W.) en de bewijskracht van de conclusie, van eiseres, welke deze ontkenning inhield, geschonden heeft (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek);

tweede onderdeel, de rechter in de «vergelijking van de drie documenten met het testament» geen passend of voldoende bewijs van het litigieuze geschrift kon vinden, als wanneer de ontstentnissen van betwisting of critiek, die hij eiseres verweet om te beslissen de plano uitspraak te doen niet bestonden (schending van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, 97 van de Grondwet en voor zoveel als nodig 970 en 1001 van het Burgerlijk Wetboek);

derde onderdeel, het arrest, daar het, naar luid van de vaststellingen van de rechter in feitelijke aanleg, ging om twee «getikte» bewijzen en om een kwijtschrift «geschreven met een andere hand dan die van de erflaatster», niet zonder tegenstrijdigheid kon beslissen, «dat de erflaatster deze bekentenissen en dit kwijtschrift had kunnen schrijven», noch naar genoegen van recht en zonder dubbelzinnigheid eruit afleiden «dat zij ook bekwaam was het tiental lijnen die het testament bevatte met bewustheid te schrijven» (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Over het eerste en het tweede onderdeel :

Overwegende dat de eisers, in hun conclusie voor het hof van beroep hebben doen gelden dat de twee bekentenissen en het kwijtschrift welke de verweerdere als vergelijkingsstukken voor de rechter-commissaris overgelegd hadden, door hem afgewezen werden voor het onderzoek naar de echtheid van het geschrift van het testament, overeenkomstig artikel 200 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering; dat de verweerdere ze nog altijd wensen over te leggen en een bewijskracht eraan te geven, welke noch de wet, noch de rechtbank, noch de eisers eraan kunnen toekennen; dat «derhalve, de enige vergelijkingspunten welke kunnen gevonden en in acht genomen worden de handtekeningen zijn aan de voet van verscheidene door de notarissen ontvangen authentieke akten»;

Overwegende enerzijds, dat de onenigheid welke krachtens artikel 200 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering de aanneming door de rechter van dergelijk stuk van vergelijking overgelegd door een partij voor het onderzoek naar de echtheid van de geschriften, verhindert, niet noodzakelijk vanwege de tegenpartij die zich tegen de aanneming ervan verzet, impliceert dat het over het afgekeurde stuk gegane geschrift ontkend of niet erkend wordt;

Overwegende dat uit geen van de aan het Hof overgelegde proceduristukken blijkt dat de eisers, welke hun verdediging gegrond hadden op de bepalingen van evengemeld artikel 200 de andere stukken dan het testament zouden betwist of ontkend hebben overeenkomstig de artikelen 1323 en 1324 van het Burgerlijk Wetboek;

Overwegende anderzijds, dat de eisers voor het hof van beroep de authenticiteit van het geschrift van de erflaatster in haar testament niet meer ontkenen;

Overwegende derhalve dat het hof van beroep wettelijk beslist heeft dat de evengemelde bescheiden konden in acht genomen worden als elementen geschikt om te bewijzen dat de erflaatster kon lezen en in feite soeverein heeft kunnen vaststellen dat de vergelijking

van de bescheiden met het testament het niet mogelijk maakte eraan te twifelen dat de teksten voorkomende op die bescheiden werkelijk door de erflaatster geschreven waren;

Waaruit volgt dat in zover het tweede onderdeel van het middel de schending van de artikelen 1323 en 1324 inroept het feitelijke grondslag mist en dat het eerste onderdeel ervan, bij gebrek aan belang, niet ontvankelijk is, daar het enkel overbodige beschouwingen van het arrest bestrijdt;

Over het derde onderdeel :

Overwegende dat het arrest, na het bestaan van de met de hand van de erflaatster geschreven meldingen aan de voet van de getikte bekentenissen of op een door een derde geschreven kwijtschrift gereveleerd te hebben, op die grond vaststelt, dat zij die bekentenissen en dit kwijtschrift « met haar hand » heeft kunnen schrijven, dat het aldus noodzakelijk verwijst naar de meldingen welke in die stukken met de hand van eisers geschreven zijn;

Overwegende dat eruit volgt dat het derde onderdeel van het middel dat van een onjuiste interpretatie van het arrest uitgaat, feitelijke grondslag mist;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt de eisers in de kosten.

NOOT: A.P.R. Tw. *Testamenten (Vorm)*, nr. 43 en de aldaar geciteerde rechtspraak.

RAAD VAN STATE

28 oktober 1965. — 6e kamer.

Voorzitter : M. Moureau.
Staatsraden : M. Coyette en Mevr. Ciselet.
Substituut-auditeur-generaal : M. Coolen.

Rechtspleging. — Termijnen. — Verlenging en stuiting.

Als de termijn van het beroep tot nietigverklaring verstreken is ten aanzien van hen wier belangen in het geding waren ten tijde dat de handeling werd verricht, gaat geen nieuwe termijn in ten opzichte van de rechthebbende van één van die personen.

Muller t./ Belgische Staat (Minister van Financiën).

Arrest nr. 11.483.

Gelet op het bevel van 9 september 1965, waarvan aan partijen de 16e van dezelfde maand kennis is gegeven, dat hen van de aan het onderzoek voorafgaande maatregelen ontslaat, dat de neerlegging van het verslag en van het dossier ter griffie gelast en de zaak op de terechtzitting van 14 oktober 1965 vaststelt;

Gehoord het gelijkluidend advies van de Heer substituut Coolen;

Overwegende dat Albert Muller zich in zijn verzoekschrift als volgt uitdrukt: « Het behage aan de Raad » van State de onderhavige zaak in haar soort voor de » 3e keer te ontvangen, een arrest gelijkluidend met » het hierbij gevoegde vonnis van Aarlen van 24 juni » 1955 te wijzen, met andere woorden de bijgaande » beslissing van het vereffeningscomité van 18 januari » 1965 te vernietigen en hem die voor rechtzetting con- » form de wet van 17 april 1835 (onteigening), arti-

» kel 11 van de Grondwet (onteigening) en de boe- » ken II en III van het Burgerlijk Wetboek (eigendom) » terug te sturen, het beslag onwettig te verklaren, » voorts de betaling van het vee op deskundigen- » rapport, door ons geraamd op 42.500 fr., dan wel ver- » vanging door gezond vee van ongeveer dezelfde leef- » tijd of hetzelfde gewicht, voorts teruggave van het » huis en van de huur, als genoemd in de bijgaande » beslissing van het comité. Artikelen 1382, 1376 en » 1629 van het Burgerlijk Wetboek »; dat het verzoekschrift dus strekt tot nietigverklaring van de beslissing van het Vereffeningscomité van 18 januari 1965, meer bepaald van een beslissing van dat Comité, nr. 19.145, van 17 december 1964, die bij brief van 18 januari 1965 ter kennis van verzoeker is gebracht;

Overwegende dat die beslissing reeds gevoegd was bij een vroeger verzoekschrift dat verzoekers vader, wijlen Michel Muller, op 3 februari 1965 had ingediend; dat verzoeker het geding op 15 mei 1965 heeft hervat en dat dit verzoek bij arrest nr. 11.360 van 29 juni 1965 niet ontvankelijk is verklaard omdat het onderwerp van de eis daarin niet in verstaanbare bewoordingen was geformuleerd en omdat daarin ook geen enkel middel tot nietigverklaring tegen de daarbij gevoegde beslissing was aangevoerd;

Overwegende dat, als de termijn van het beroep tot nietigverklaring verstreken is ten aanzien van hen wier belangen in het geding waren ten tijde dat de handeling werd verricht, geen nieuwe termijn ingaat ten opzichte van de rechthebbende van één van die personen; dat in de onderhavige zaak vaststaat dat Michel Muller, verzoekers rechtsvoorganger, op 3 februari 1965 kennis had van de beslissing die door het onderhavige verzoekschrift wordt aangevallen; dat Michel Muller ze niet binnen de wettelijke termijnen heeft aangevallen door middel van een verzoekschrift dat beantwoordt aan het voorschrift van artikel 2, 2°, van het besluit van de Regent van 23 augustus 1948 tot regeling van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State; dat het beroep dat verzoeker, zoon van Michel Muller, op 27 juli 1965 heeft ingesteld tegen de regelmatig aan zijn rechtsvoorganger ter kennis gebrachte beslissing nr. 19.145 van het Vereffeningscomité, verjaard is,

Besluit :

Artikel 1 :

Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3de Kamer. — 7 juni 1961.

Voorzitter : M. Maréchal.
Raadsheren : M.M. Huyghebaert en Van Leckwijck.
Advocaat-generaal : M. Stryckmans.
Advocaten : Mrs. Daeseleire en Van Dessel.

Onrechtmatige daad. — Excursie van een school. — Ongeval van een leerling. — Aansprakelijkheid van de onderwijzers ?

Bij de terugkeer van een excursie gingen de leerlingen van een school met de onderwijzers onderweg eten in een herberg; enkele leerlingen verlieten de herberg om in de tuin te spelen met een « schommelwieg »; een leerling kwam op gevaarlijke wijze aan het tuig hangen, viel en werd verpletterd toen het omlaag kwam.

Daar geen fout van andere leerlingen bewezen is.

zijn de onderwijzers niet aansprakelijk op grond van art. 1384, vierde lid B.W., tegenover de familieleden van de overleden leerling die schadevergoeding eisen wegens het verlies van hun kind, resp. broer.

De hoofdonderwijzer is niet aansprakelijk op grond van art. 1382 en 1383 B.W., aangezien hij de kinderen bevolen had aan tafel te blijven zitten en hij enkel de bewaking diende te verzekeren aan de tafels en aan de schommel. De onderwijzer van de klas van de leerling moest wel het spelverbod doen eerbiedigen door de jongens van zijn klas, maar is niet aan zijn bewakingsplicht te kort gekomen, aangezien alles er op wijst dat de leerling tersluiks zijn klasgenoten heeft verlaten zonder dat de onderwijzer tijdig zijn verdwijning heeft kunnen merken in de drukke speeltuin, waar niet enkel de kinderen van de school, doch ook nog andere knapen aanwezig waren.

Baeten t/ Melis, De Ceulaer en Gemeente Noorderwijk.

Gezien in regelmatige vorm overgelegd, het vonnis dd. 24 maart 1959 door de rechtbank van eerste aanleg zetelende te Turnhout geweest en op 22 mei 1959 ten verzoeken van huidige geïntimeerden betekend;

Gezien de akte van beroep op 30 juni 1959 betekend;

Overwegende dat het hoofdberoep, regelmatig naar de vorm, binnen de wettelijke termijn ingesteld werd;

Overwegende dat het incidenteel beroep dat Melis Frans en De Ceulaer hebben verklaard in te stellen bij hun besluiten nedergelegd ter zitting van 8 maart 1961 eveneens regelmatig en ontvankelijk is;

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering, door appellant ingeleid, zo in eigen naam als in hoedanigheid van wettige beheerder van de goederen van zijn echtgenote en van zijn vijf minderjarige kinderen, tot vergoeding strekt van de schade door genoemde gezinsleden ondergaan tengevolge van een ongeval waarbij op 26 juni 1957, te Kaatsheuvel (Nederland) hun zoon en broeder Baeten Jozef, geboren te Noorderwijk op 24 april 1946, verwondingen opliep met dodelijke afloop;

Overwegende dat uit het voorgelegd strafdossier blijkt dat de leerlingen van de gemeentelijke jongensschool van Noorderwijk, waaronder het slachtoffer op voormelde dag een schoolreis naar de speeltuin Efteling deden; dat, omstreeks 19 uur, de terugreis onderbroken werd om boterhammen op te eten; dat alle deelnemers zich dan naar een instelling begaven te Kaatsheuvel (Nederland) genaamd «De Steenbakker» waarvan het reklaamkaartje, door appellant voorgelegd, vermeldt dat een kinderspeeltuin daar aangelegd is;

Overwegende dat, luidens de verklaringen van de hoofdonderwijzer Melis en van de onderwijzers De Ceulaer, Tubex, Van Hove en Engels, de reden van oponthoud niet was de kinderen in deze speeltuin te laten spelen doch enkel hun boterhammen in de instelling te laten eten; dat daarenboven deze onderwijzers eensluidend verklaren dat verbod tot spelen werd opgelegd; dat de leerlingen Van Reusel, Heylen, Van Looy Marcel en Van Looy Frans integendeel beweren dat ze wel mochten spelen;

Overwegende dat voornoemde kinderen met twee Nederlandse knapen in een schommelwieg gingen zitten welke vanuit de plaats waar de onderwijzers en de meerderheid van de leerlingen waren gezeten onzichtbaar was;

Overwegende dat, terwijl deze zes kinderen in de wieg zaten de kleine Baeten «ineens van achter aan de wieg is komen hangen» (verklaring van Van Reusel, beaamd door zijn drie speelgenoten) ervan afviel en op de rails van het tuig terecht kwam met het gevolg dat de wieg minstens tweemaal over hem ging;

Overwegende dat de leerlingen die in de wieg zaten geen fout begaan hebben; dat dienvolgens eerste en tweede geïntimeerde niet kunnen aansprakelijk verklaard worden op grond van artikel 1384, 4e lid van het burgerlijk wetboek;

Overwegende dat appellant zijn eis niet enkel op dit artikel doch ook op artikels 1382 en 1383 van het burgerlijk wetboek gegrond heeft; dat dus moet uitgemakt worden of de hoofdonderwijzer en de onderwijzer De Ceulaer, tot wiens schooljaar het slachtoffer behoorde, wegens een schuld of een nalatigheid aansprakelijk zijn;

Overwegende dat appellant hun het verwijt toestuurt dat zij «de kinderen in een speeltuin waarin een gevaarlijke schommelwieg te hunner beschikking stond zonder bewaking lieten ravotten aldus die kinderen blootstellend aan gevaren waarvan deze zelf niet bewust waren»;

Overwegende vooreerst dat het hier om een kinderspeeltuin ging waarvan dus kon verondersteld worden dat de kinderen daar veilig konden spelen;

Overwegende verder dat appellant niet bewijst dat de schommelwieg gevaar opleverde voor kinderen die een normaal gebruik ervan maakten, met andere woorden voor degenen die op de banken van het tuig zaten;

Overwegende dat het ongeval integendeel te wijten is aan de onbezonnen daad van het slachtoffer dat plots aan de achterkant van de schommelende wieg ging hangen;

Overwegende dat appellant vervolgens aanvoert dat «het feit van de bewaking alleen er het slachtoffer wellicht zou van weerhouden hebben aan de schommel te gaan hangen, dat het toezicht over het gebruik van het toestel wellicht de ongelukkige ingeving van het slachtoffer zou hebben verhinderd»;

Overwegende te dien aanzien dat, gelet op de eensluidende verklaringen van de onderwijzers, het vaststaat dat de leerlingen niet mochten spelen, temeer daar het oponthoud enkel tot doel had de boterhammen van het avondmaal op te eten; dat hoofdonderwijzer Melis dan ook niet aansprakelijk kan gesteld worden wegens gebrek aan bewaking vermits hij «bij de aankomst in het café aan de leerlingen opdracht gegeven had te blijven zitten» (zijn verklaringen aan de rijks-wacht) en dus de bewaking slechts hoefde te doen verzekeren aan de tafels en niet bij de schommelwieg; dat het onderwijzer De Ceulaer integendeel zijn plicht was om het spelverbod te doen eerbiedigen door de leerlingen van zijn schooljaar die onder zijn bijzonder toezicht stonden; dat alles er echter op wijst dat Baeten tersluiks zijn klasgenoten verlaten heeft zonder dat De Ceulaer tijdig zijn verdwijning heeft kunnen opmerken in die drukke speeltuin waar niet enkel de leerlingen van Noorderwijk doch ook Nederlandse knapen aanwezig waren;

Overwegende dat het dus niet bewezen is dat De Ceulaer in die bijzondere omstandigheden, waar een doeltreffende bewaking aanzienlijk moeilijker was dan wel in een schoollokaal of op een speelplaats, aan zijn bewakingsplicht te kort gekomen is;

Overwegende dat geïntimeerden Melis en De Ceulaer dienvolgens niet aansprakelijk dienen gesteld te worden; dat de vraag nopens de medeverantwoordelijkheid van de gemeente Noorderwijk dan ook niet nader dient onderzocht te worden;

Om deze redenen,

Het Hof,
Rechtdoende op tegenspraak;

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 dat toegepast werd;

Gehoord het strijdig advies van de heer Advokaat-Generaal Strijckmans, in openbare zitting gegeven;

Alle andere en meer omvattende besluiten van de hand wijzende;

Ontvangt zo het hoofdberoep als het incidenteel beroep en erop rechtdoende, verklaart het tegenberoep gegrond en het hoofdberoep ongegrond;

Bevestigt dienvolgens het bestreden vonnis voor zover dit de eis ontvankelijk doch tegen derde geïntimeerde niet gegrond heeft verklaard;

Doet het te niet voor het overige;

Wijzende desaan gaande, verklaart de vordering tegen eerste en tweede geïntimeerde niet gegrond, wijst ze af;

Veroordeelt appellant tot de kosten van het geding in beide aanleggen.

RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG TE BRUSSEL

6de Kamer. — 3 februari 1966.

Voorzitter : M. Van Parijs.

Openbaar ministerie : M. de Marneffe.

Advocaten : Mrs. Vandervondelen, Steghers en Tibau.

Testament (vorm). — Codicil. — Marginale verwijzingen. — Begrip.

Het codicil is een aan het vroeger testament complementaire akte, die tot voorwerp heeft het testament te bepalen, aan te vullen of gedeeltelijk te wijzigen; het is een bijvoegsel tot het testament, van latere datum, bedoeld om met het testament een geheel te vormen, en dus, als het eigenhandig geschreven is, ondertekend en gedagtekend zijn.

Verwijzingen in margine van het testament kunnen geldig zijn zonder eigen datum of handtekening, als ze gelijktijdig met het testament zijn aangebracht en er enkel een rectificatie of amplificatie van uitmaken; ze zijn niet geldig zonder datum en handtekening als ze latere of nieuwe clausules vormen.

Cruyplants t/ Hebbelynck.

Overwegende dat de eis, ingeleid bij exploten van gerechtsdeurwaarders Biesemans, uit Vilvoorde, en Serneels, uit Haacht, beiden d.d. 21 februari 1964, strekt tot interpretatie van het testament d.d. 1 maart 1965 van wijlen Franciska Cruyplants en tot vereffening en verdeling der huwgemeenschap die bestaan heeft tussen wijlen Niklaas Hebbelynck en Franciska Cruyplants en van de nalatenschap van laatstgenoemde;

Overwegende dat het kwestieus testament luidt als volgt :

« Dit is mijn testament.

» Ik wederoep alle vorige testamenten.

» Ik stel aan voor mijn enige erfgenaam mijn echtgenoot Mijnheer Nicolaes Hebbelynck van al mijne goederen zoewel roerende als onroerende met last nogthans van het huis gelegen Vlaandrestraat 63a te Vilvoorde en dit te verdelen onder deze vijf personen :

» Mijnheer Pierre Melkenbeek - Verdonck, Statielaan te Vilvoorde

» Mijnheer Camille Favache - Melkenbeek, Statielaan te Vilvoorde

» Mijnheer François Vanderstraeten - Cruyplants, Blazenbergstraat te Vilvoorde

» Mijnheer Joseph Cruyplants - Peeters, Vlaandrestraat te Vilvoorde

» Mijnheer Sophie - Cruyplants Vlierkenstraat te Vilvoorde

» maar hier mag het erfdeel niet in hun gemeenschap komen het moet den eigendom blijven van mevrouw Sophie Cruyplants en dit vrij van alle taksen en lasten.

» Gedaan 1 maart 1956

» geteekend H. Hebbelynck - Cruyplants

» Vlaandrestraat 63a Vilvoorde

» Na onze beiden dood verlang ik dat al wat mij toekomt aan dezelfde personen zal uitgekeerd worden.»

Overwegende dat Franciska Cruyplants overleden is op 19 januari 1960 en Nicolas Hebbelynck, haar echtgenoot, op 11 juni 1963 zonder voorbehouden erfgenamen na te laten;

Overwegende dat eisers beweren dat de laatste zin van het testament niets anders kan betekenen dan een legaat *de residuo*, waarbij hetgeen van de goederen van testamentmaakster dat na haar dood en deze van haar echtgenoot zal overblijven, aan haar erfgenamen zal overgemaakt worden;

Overwegende dat verweerders Hebbelynck beweren dat deze zin een nieuwe beschikking vormt, gelijkstaand aan een codicil, en het dienvolgens aan dezelfde formaliteiten als het testament zelf onderworpen is, zodat het moet gedagtekend en getekend zijn, op straffe van zonder gevolgen te blijven;

Overwegende dat verweerder Melkenbeek met de interpretatie van eisers nu instemt;

Over een verlaten interpretatie :

Overwegende dat geen der partijen de interpretatie nog staande houdt die uitgesproken was in de akte van notarissen Vander Burght en De Ruydt d.d. 29 juli 1960 inhoudende afgifte van het legaat van het huis te Vilvoorde aan eisers en aan verweerder Melkenbeek;

Overwegende dat deze interpretatie de volgende was :

« In de laatste na haar handtekening bijgevoegde woorden had de testamentmaakster het geval voorzien van gezamenlijke dood, zijzelf en haar man. Er moet dus van die beschikking geen rekening gehouden worden »;

Overwegende dat deze interpretatie helemaal niet overeenstemt met de zin van de woorden en verlaten moet worden;

Overwegende dat verweerder Melkenbeek deze notariële akte getekend heeft als de legatarissen van het huis vertegenwoordigende ingevolge volmacht verleden voor Notaris Vander Borgh de 15 februari 1960;

Overwegende dat deze volmacht hun geen bevoegdheid gaf om het testament te interpreteren;

Overwegende dat de zin van een testamentaire beschikking niet afhangt van de interpretatie die haar gegeven wordt door bepaalde erfgenamen doch in deze moet gezocht worden;

Overwegende dat het duidelijk is dat de bedoeling van de testamentmaakster niet was de rechten over haar nalatenschap te bepalen voor het geval zij terzeldertijd als haar echtgenoot zou sterven;

Over de geldigheid van de in geschil zijnde clausule :

Overwegende dat verweerders Hebbelynck beweren dat de kwestieus clausule nietig is als een codicil zijnde die noch gedagtekend noch getekend is geworden;

Overwegende dat de codicil een aan een vroeger testament aanvullende akte is die als voorwerp heeft

het te bepalen, aan te vullen, of gedeeltelijk te wijzigen; een bijvoegsel aan een testament, van latere datum en bestemd met het testament een geheel te vormen (De Page, VIII, 818); dat de codicil aan al de vormen van de testamenteen onderworpen is; dat hij dus, als hij eigenhandig is, getekend en gedagtekend moet zijn (ib. 820);

Dat nochtans meldingen in margine van het testament kunnen geldig zijn zonder eigen datum en handtekening, als ze gelijktijdig zijn met het testament, en een zuivere rectificatie of amplificatie ervan uitmaken; maar dat ze niet geldig kunnen zijn zonder datum en handtekening als ze latere of nieuwe clausules vormen (ibid. 821 en 862, F 2^a, b en c; Cass. 13-4-1882. Pas. 107);

Overwegende dat de kwestieuze clausule een ander voorwerp heeft dan het testament zelf, helemaal geen rectificatie of amplificatie ervan vormt maar een nieuwe aparte beschikking;

Overwegende dat niets bewijst dat deze nieuwe clausule gelijktijdig is met het getekend testament;

Overwegende weliswaar dat de plaats van de datum op een testament onverschillig is, en dat men soms aangenomen heeft dat de handtekening elders dan onder het testament geplaatst weze, maar dat zij geen twijfelachtig verband moet hebben met de inhoud ervan; (ibid. 864, E en 863, D);

Overwegende dat in huidig geval het niet blijkt dat de datum van het testament ook de datum van de kwestieuze clausule is, en dat deze clausule niet getekend werd;

Overwegende dat deze clausule dus een codicil vormt die nietig is bij gebreke aan datum en handtekening;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Gelet op artt. 4, 37, 41 en 42 van de wet van 15 juni 1935;

Gehoord de heer de Marneffe, Substituut-Procureur des Konings, in zijn eensluidend advies gegeven in openbare zitting;

Verklaart de eis ontvankelijk doch niet gegrond;

Wijst eisers ervan af;

Veroordeelt ze tot de kosten.

NOOT: Verg. Herman Jacobs, A.P.R. Tw. *Testamenteen (Vorm)*, nrs. 6, 44, 51 en 66.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TONGEREN

15 oktober 1965.

Advocaten: Mrs. Driessen-Marx en Geukens.

Stedebouw. — Miskenning van artikel 44. — Derden hebben geen vordering tot stopzetting. — Wel een vordering tot herstel en een vordering tot schadevergoeding. — Latere vergunning. — Vordering op grond van de wet op de stedenaanleg. — Vervalt. — Vordering tot herstel op grond van art. 1382 B.W. — Burenhinder.

Bij miskenning van de wet van 29 maart 1962, in casu van art. 44 (bouwen zonder vergunning), komt de vordering tot stopzetting enkel toe aan de burgemeester of aan de gemachtigde ambtenaar, niet aan de benadeelde derde (art. 68). Deze mag wel eisen dat de plaatsen in hun oorspronkelijke toestand worden

hersteld (art. 67), en kan bovendien, krachtens art. 1382 B.W., schadevergoeding vragen.

Indien voor werken, die zonder vergunning begonnen waren, later de nodige vergunning komt, is er geen sprake meer van miskenning van art. 44, zodat de derde zijn eis niet meer op art. 67 kan steunen. Hij kan eventueel nog de herstelling nastreven, als schadevergoeding, op grond van art. 1382 e.v. B.W. Ten einde na te gaan of de normale ongemakken van nabuurschap werden overschreden, stelt de rechtbank een deskundige aan.

Vandenreydt t/ Strauven.

Overwegende dat de eis ertoe strekt:

1) te horen bevelen de onmiddellijke stopzetting van bouwwerken uitgevoerd in strijd met art. 44 der wet van 29 maart 1962 op de ruimtelijke ordening en de stedebouw;

2) te horen bevelen de herstelling der plaatsen in hun oorspronkelijke staat;

3) een vergoeding van 30.000 fr. te bekomen voor schade voortvloeiende uit bedoelde werken;

Aangaande de ontvankelijkheid:

Overwegende dat luidens art. 68 der wet van 29 maart 1962 de stopzetting der werken enkel door de burgemeester of de gemachtigde ambtenaar kan gevraagd worden; dat aanlegger als benadeelde derde uit genoemd artikel geen vorderingsrecht tot stopzetting kan putten, zodat zijn eis op dit punt onontvankelijk is;

Overwegende dat verweerder niet ontkent dat op het ogenblik der dagvaarding de werken aangevat waren en dat de bij art. 44 voorziene machtiging slechts op 9 september 1965 werd verleend; dat de werken derhalve in strijd met de bepalingen van art. 44 werden uitgevoerd, zodat aanlegger als benadeelde derde gerechtigd was op grond van art. 67 der genoemde wet de herstelling der plaatsen in hun oorspronkelijke toestand te vorderen; dat dit gedeelte van de eis ook ontvankelijk is;

Overwegende dat, voor wat betreft de eis tot schadevergoeding, verweerder vergeefs opwerpt dat de wet van 29 maart 1962 geen eis in geldelijke schadevergoeding voorziet; dat immers deze vordering gesteund is op art. 1382 e.v. B.W.B. en derhalve ook zonder bijzondere bepaling in genoemde wet ontvankelijk is;

Ten gronde:

Overwegende dat verweerder bewijst en dat aanlegger niet betwist dat de bestendige deputatie der provincie Limburg bij beslissing van 9 september 1965, het beroep tegen de beslissing van weigering van het schepencollege van Genk i.d. 25 juni 1965 inwilligend, de bouwvergunning voor bedoelde werken toestond;

Overwegende dat bijgevolg op dit ogenblik geen sprake meer kan zijn van miskenning van art. 44 der wet van 29 maart 1962;

Overwegende dat daaruit eveneens volgt dat aanlegger zijn eis tot herstelling der plaatsen in hun vroegere toestand, niet meer kan steunen op art. 67 van deze wet, doch enkel zulke herstelling eventueel kan nastreven ten titel van schadevergoeding, op grond van art. 1382 en volgende B.W.;

Overwegende dat aanlegger aanvoert dat hij benadeeld wordt door volgende feitelikheden:

1) dat verweerder op de eigendom van aanlegger heeft overgebouwd;

2) dat de door verweerder uitgevoerde werken aan

het goed van aanlegger lucht en licht ontnemen, barsten veroorzaken in de garagemuur van aanlegger en de dakgoot van aanlegger vernield hebben en dat de garagemuur van aanlegger gedeeltelijk werd gebruikt;

3) dat verweerder een verbrandingsoven voor afval heeft geïnstalleerd waarvan de schouw de lucht verpest en roet en vonken verspreidt op de eigendom van aanlegger;

Overwegende dat deze feiten, voor zover zij bewezen zouden worden, de normale ongemakken der nabuurschap overtreffen;

Overwegende dat nochtans op dit ogenblik de Rechtbank niet voldoende is ingelicht om de werkelijkheid der aangevoerde feiten te beoordelen; dat het dan ook gepast voorkomt een deskundige aan te stellen met de opdracht omschreven in het beschikend gedeelte van huidig vonnis;

Gezien art. 2, 30 tot 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Om deze redenen :

De Rechtbank, statuerende op tegenspraak;
Verklaart de eis ontvankelijk voor zover hij ertoe strekt de stopzetting der bouwwerken te doen bevelen;

Verklaart de eis ontvankelijk te doen bevelen;
Verklaart de eis ontvankelijk voor het overige;

En alvorens uitspraak te doen ten gronde :

Stelt de h. Lambrechts, architect, Arbeidersstraat 52, te Genk, aan als deskundige, tenzij partijen overeenkomen binnen de veertien dagen vanaf heden over de aanstelling van een of drie deskundigen, met opdracht : na partijen te hebben verwittigd door ter post aangetekend schrijven en hun raadslieden door gewoon schrijven, drie dagen op voorhand, na zich omringd te hebben van alle nuttige inlichtingen, na partijen gehoord te hebben in hun opmerkingen, de eigendommen van partijen gelegen te Genk, Stalenstraat 84 en 86 te bezoeken en te bepalen :

— of verweerder op de eigendom van aanlegger heeft overgebouwd, en eventueel op welke afstand;

— of de door verweerder uitgevoerde werken lucht en licht ontnemen aan het goed van aanlegger, barsten veroorzaakten in de garagemuur en vernieling van de dakgoot van deze laatste;

— of door deze werken de garagemuur van aanlegger gedeeltelijk werd gebruikt;

— of de schouw van de door verweerder geïnstalleerde verbrandingsoven de lucht verpest en roet en vonken verspreidt in zulke mate dat aanlegger geen vensters kan openzetten of linnen kan uithangen en dat zijn ramen aanhoudend met roet en vuil worden besmeurd;

Van dit alles een gemotiveerd en onder eed bevestigd verslag op te stellen en neer te leggen ter griffie dezer Rechtbank binnen de twee maanden na aanvaarding zijner opdracht;

Behoudt de kosten voor.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ST-NIKLAAS

1ste Kamer. — 11 december 1962.

Voorzitter : M. Dirix.
Referendaris : M. Cloquet
Advocaat : Mr. De Wolf.

Bevoegdheid en aanleg. — Bevoegdheid razione materiae. — Apotheker. — Gedagvaard tot betaling van een plan voor apotheek met woning.

De rechtbank van koophandel is bevoegd om kennis te nemen van de eis van een architect tegen een apotheker tot betaling van het honorarium van de architect voor het maken van een plan van een apotheek met woning, als blijkt dat die apotheek bestemd is om gehouden te worden, niet door de apotheker persoonlijk, maar door een gediplomeerde aangestelde, zodat de woonplaatsen voor die aangestelde moeten dienen en niet bedoeld zijn voor privaat gebruik van de apotheker.

Foubert t/ Ameloot.

Overwegende dat de vordering tot de betaling strekt van 20.000 fr. als ereloon door eiser als bouwkundig tekenaar aangerekend uit hoofde van verschillende werken (opmetingen, opmaken van plans en opstellen van beschrijvende bestekken);

Overwegende dat verweerder apotheker is te Sint-Niklaas;

dat hij zijn hoedanigheid van handelaar niet betwist;

Overwegende dat de prestaties waarvoor eiser een bezoldiging vraagt verband houden met het bouwen van een apotheek met woning te Vrasene;

Overwegende dat eiser beweert en dat verweerder niet afstrijdt dat die apotheek bestemd is om gehouden te worden niet door verweerder persoonlijk doch wel door een gediplomeerde aangestelde, zodat de woonplaatsen voor die aangestelde moeten dienen en derhalve niet voorzien zijn voor het privaat gebruik van verweerder;

Overwegende dat het aldus niet blijkt dat de verhuring van diensten die tot stand kwam tussen verweerder en eiser een voorwerp heeft dat vreemd zou zijn aan de handel van verweerder;

dat de Rechtbank van Koophandel derhalve bevoegd is om van het geschil kennis te nemen;

Overwegende dat verweerder het bedrag van het gevorderd ereloon betwist;

dat de partijen het eens zijn dat het oordeelkundig voorkomt hieromtrent het advies van een deskundige in te winnen;

.....

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE LEUVEN

28 juli 1964.

Voorzitter : M. Peeters.
Referendaris : M. Vandenberghe.
Advocaten : Mrs. Schmit en Peeters.

Verzekeringen. — Bewijs der overeenkomst. — Zegel en handtekening van een aansprakelijkheidsverzekering op de aanvraag tot inschrijving van een motorvoertuig. — Bewijsmiddel.

Door de aansprakelijkheidsverzekeraarster te verzoeken voor de aanvraag tot inschrijving van zijn motor-

voertuig haar zegel en handtekening te verlenen, en deze aanvraag aldus in orde gebracht, te gebruiken, moet de eigenaar van het voertuig geacht worden een verzekeringspolis voor het voertuig bij de verzekeraarster te hebben onderschreven.

U.P.B. t/ Ceulemans.

Aangezien de vordering strekt tot veroordeling van verweerder tot betaling aan aanlegster van de som van 2.775 fr. ten titel van verzekeringspremie voor zijn autovoertuig voor de periode van 1-7-1963 tot 18-10-1963 (volgens besluiten van 1-4-1963 tot 18-10-64) met de gerechtelijke intresten en de kosten;

Aangezien blijkt uit de bestanddelen der zaak dat verweerder aan aanlegster op 11-3-1963 vroeg een verzekeringspolis op te stellen voor een autovoertuig dat hij wou in omloop brengen; dat hij voor het opstellen van zijn polis alle nodige inlichtingen verstrekke en tevens een aanvraag tot inschrijving van het voertuig bijvoegde zoals voorzien bij het K.B. van 31-12-1953, met verzoek deze aanvraag te willen voorzien van haar zegel met handtekening, overeenkomstig het voorschrift van art. 25 bis van gezegd besluit gewijzigd bij het K.B. van 31-12-1956;

Aangezien luidens gezegd gewijzigd art. 25 bis «Het zegel en de handtekening van de verzekeraar dienen als bewijs dat een verzekeringspolis overeenkomstig de bepalingen van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen onderschreven werd voor het in te schrijven voertuig.»

Aangezien derhalve, met aanlegster te verzoeken voor de vraag tot inschrijving van zijn motorvoertuig haar zegel en handtekening te willen verlenen, en deze vraag tot inschrijving aldus in orde gebracht, te gebruiken, verweerder geacht moet worden een verzekeringspolis voor bedoeld voertuig bij aanlegster te hebben onderschreven;

Dat verweerder dan ook ten onrechte voorhoudt dat zijn verzoek van 11-3-1963 slechts een voorstel tot het onderschrijven van een polis zou zijn zonder enig bindend karakter voor hem;

Aangezien aanlegster dan ook gerechtigd is betaling van de premie te eisen tot de dag van de definitieve vernietiging van de verzekeringsovereenkomst op 18-1-1963;

Om deze redenen:

De Rechtbank,

Alle verdere en tegenstrijdige besluiten verwerpend, verklaart de vordering ontvankelijk en gegrond en veroordeelt derhalve verweerder tot betaling aan aanlegster van de som van 2.775 fr., met de gerechtelijke intresten en de kosten.

Verklaart het vonnis uitvoerbaar bij voorraad niet-teenstaande elke voorziene borgstelling.

NOOT: Verg. o.m. Cassatie 20 juni 1964, R.W. 1964/65, 815, en Vredegerecht Ekeren 16 december 1965 in R.W. 1965-66, 1462.

VREDEGERECHT TE AALST

7 september 1965.

Rechter: M. Moreels.

Advocaten: Mrs. Heyvaert, Van de Velde en Mares.

Koop-verkoop. — Huis. — Scheidsmuur. — Gemeenheid — Vrijwaring voor uitwinning.

Ingevolge art. 1615 B.W. strekt de verplichting om een zaak te leveren zich uit tot haar toebehoren, waaronder, bij verkoop van een huis, ook het mede-eigendomsrecht van de scheidsmuren moet worden begrepen. De verkoper zou eventueel, ingevolge art. 1602 B.W., uitdrukkelijk moeten bedingen dat hij geen vrijwaring verleent voor dit mede-eigendomsrecht.

Als de eigenaar van het belendend gebouw de koper dagvaardt tot betaling van de prijs voor gemeenmaking, is dit een stoornis in rechte waarvoor de verkoper de koper moet vrijwaren.

Van Leuven t./ Verleysen.

Verleysen t./ Van den Bossche.

Overwegende dat de eis ingeleid onder nr. E. 1180 van de A.R. ertoe strekt verweerders te veroordelen om aanleggers te betalen wegens gemeenmaking van een muur van de eigendommen van partijen gelegen te Moorsel, Kapittelstraat, de som van 4.603 fr.;

— dat de verweerders in deze zaak de eigendom aankochten bij proces-verbaal van openbare toewijzing verleden voor Mr. W. Ballaux, notaris te Aalst, op 10 december 1963;

— dat zij op grond van het feit dat het muurgedeelte waarvan bij de oorspronkelijke dagvaarding de prijs van gemeenmaking wordt gevorderd op dezelfde wijze werd gebruikt op het ogenblik van de verkoop, de verkopers in de eis onder nr. E. 1297 van de A.R. in vrijwaring hebben gedagvaard;

Overwegende dat verweerders in de zaak onder nr. E. 1180 van de A.R. geen verweer over de grond van de zaak voorbengden meer dit verweer volledig overlaten aan de verweerders op de eis in vrijwaring.

Overwegende dat verweerders op de eis in vrijwaring besluiten tot de principiële ongegrondheid van de eis in vrijwaring, op grond van de bepalingen van het lastencohier, waarin o.m. de klassieke bepalingen betreffende de verkoop van het goed in de staat waarin het zich bevindt, en betreffende de erfdiensbaarheden voorkomen;

— dat zij bovendien beweren dat het art. 1626 B.W. niet van toepassing zou zijn vermits de aanleggers op de eis in vrijwaring nog steeds het volledig genot hebben van het verkochte goed, en derhalve geenszins zouden uitgewonnen zijn;

Overwegende dat het evident is dat de verkoop van een woonhuis moet verondersteld worden de overdracht van de eigendom van de scheidsgevels of minstens het mede-eigendomsrecht op deze scheidsgevels te impliceren;

— dat de door verweerders op de eis in vrijwaring ingeroepen clausules van het lastencohier niet voorzien dat het recht op vrijwaring wegens uitwinning uit het eigendomsrecht van een deel van het verkochte goed wordt uitgesloten;

— dat ingevolge art. 1615 B.W. de verplichting tot aflevering van een zaak zich ook uitstrekt tot al haar accessoria waaronder ook moet begrepen worden het mede-eigendomsrecht op de scheidsgevels (De Page, T. IV, p. 138 nr. 99/3^e met voetnoot);

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

— dat zoals De Page het in de aangehaalde voetnoot aanstipt de verkoper eventueel uitdrukkelijk ingevolge het art. 1602 B.W. zou moeten bedingen dat hij geen vrijwaring verleent voor dit medeëigendomsrecht;

— dat de aanspraak ingesteld door de oorspronkelijke dagvaarding een stoornis in rechte is waarvoor de verkopers vrijwaring moeten verschaffen (R.P.D.B., Verbo Vente nr. 262; Le trouble existe dès qu'un tiers prétend avoir des droits sur la chose vendue);

(Cfr. ook De Page nr. 138 en vlg. en o.m. nr. 140 litt. n);

— dat de verweerders op de eis in vrijwaring derhalve gehouden zijn de oorspronkelijke verweerders te vrijwaren tegen de tegen hen ingestelde eis;

Overwegende dat verweerders op de eis in vrijwaring in hun verweer tegen de oorspronkelijke vordering opwerpen dat sedert meer dan dertig jaar het gebruik van het muurgedeelte waarvan in de oorspronkelijke vordering de overnameprijs wordt gevorderd, bestaat;

— dat de oorspronkelijke aanlegger dit niet betwist;

— dat derhalve minstens medeëigendomsrecht is verworven door verjaring.

Overwegende dat voor alle akten van rechtspleging de bepalingen der artt. 2, 34, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935 gevolgd werden;

Om deze redenen :

Wij, Vrederechter,

Voegen voor zoveel als nodig de zaken ingeleid onder nrs. E. 1180 en E. 1297 van de A.R. samen;

Vonnissende over de oorspronkelijke vordering;

Wijzen deze af als ongegrond;

Leggen de kosten ten laste van aanlegger;

Vonnissende over de eis in vrijwaring;

Zeggen voor recht dat verweerders op de eis in vrijwaring gehouden zijn aanleggers op de eis in vrijwaring, tegen de tegen hen gestelde aanspraken in de oorspronkelijke vordering te vrijwaren;

Zeggen echter dat gezien de ongegrondheid van de oorspronkelijke vordering, de eis in vrijwaring eveneens ongegrond is;

Laten de kosten van deze eis in vrijwaring ten laste van aanleggers in vrijwaring.

BOEKBESPREKING

Ch. Perelman e.a., *Les antinomies du Droit*. Brussel. Ets. E. Bruylant, 1965, 400 fr.

Het « Centre national de recherches de logique » heeft een grondig onderzoek gewijd aan het vraagstuk van bovenvermelde antinomies van 1961 tot 1964 en heeft de desbetreffende bijdragen — waarover hierna enkele bijzonderheden — gepubliceerd in een boek in-8° van 408 pagina's.

De verdiensten van dit merkwaardig verzamelwerk, waarin soms ook de tijdens de besprekingen gemaakte opmerkingen voorkomen, kunnen moeilijk — in de beperkte ruimte die aan recensies als deze wordt toegewezen — tot hun recht komen. Ieder van de 16 voortreffelijke bijdragen verdient inderdaad ontleed en commentarieerd te worden. Derhalve zullen we in dat opzicht elke discriminatie vermijden en alleen de verschillende bijdragen vermelden, nl. :

Malgaud (W.), erevoorzitter van het Hof van Beroep : *Les antinomies en droit; à propos de l'étude de G. Gavazzi*.

Forières (P.), advocaat bij het Hof van Beroep en professor aan de Vrije Universiteit te Brussel : *Les antinomies en droit*.

Morgenthal (L.), assistent aan de Faculteit der Rechten van de Rijksuniversiteit te Luik : *Les antinomies en droit social*.

Silance (L.), advocaat bij het Hof van Beroep : *Quelques exemples d'antinomies et essai de classement*.

Vander Elst (R.), advocaat bij het Hof van Beroep en professor aan de Vrije Universiteit te Brussel : *Antinomies en droit international privé*.

Hoeffler (J.), substituut-auditeur-generaal bij de Raad van State : *Les antinomies en droit public*.

Boland (G.), substituut-auditeur-generaal bij de Raad van State : *Quelques propos sur les antinomies et pseudo-antinomies, en particulier en droit administratif*.

Huberlant (Ch.), auditeur bij de Raad van State : *Antinomies et recours aux principes généraux*.

Bobbio (N.), professor in de Faculteit der Rechten van de Rijksuniversiteit te Turin : *Des critères pour résoudre les antinomies*.

Miedzianogora (J.), assistent aan de Vrije Universiteit te Brussel : *L'adage « Nemo auditur propriam turpitudinem allegans » et le Code Napoléon*.

Salmon (J.), buitengewoon hoogleraar in de Faculteit der Rechten van de Vrije Universiteit te Brussel : *Les antinomies en droit international public*.

Forières (P.), advocaat bij het Hof van Beroep en professor aan de Vrije Universiteit te Brussel : *Les antinomies entre dispositions de droit communautaire et dispositions de droit interne*.

Tammelo (I.), docent in de Faculteit der Rechten aan de Universiteit te Sidney : *Tensions and Tenebrae in Treaty Interpretation : « Reconnaissance of a Battlefield for Antinomies »*.

Szabo (I.), directeur van het « Institut de droit de l'Académie hongroise des sciences » en professor aan de Universiteit te Budapest : *Des contradictions entre le droit des différents systèmes sociaux*.

Buch (H.), staatsraad en professor aan de Vrije Universiteit te Brussel : *Conceptions dialectiques des antinomies juridiques*.

Perelman (Ch.), professor aan de Vrije Universiteit te Brussel : *Les antinomies en droit. Essai de synthèse*.

Zoals uit het door Prof. Ch. Perelman geschreven voorbericht overduidelijk blijkt, hoort « Les antinomies en droit » thuis op de werktafel niet alleen van magistraten, juristen, ambtenaren enz., doch ook op die van de beoefenaars van de logica.

Prof. Dr. F. Amerijckx

NECROLOGIE

De Heer L. Van Winckel
Ere-eerste Voorzitter van het Hof van Beroep te Gent

Het is pas nu dat ons het pijnlijk bericht bereikt van het schielijk overlijden op 24 februari ll. van de Heer L. Van Winckel, ere-eerste Voorzitter van het Hof van Beroep te Gent.

Wanneer deze zo geliefde hoge magistraat in 1958 tot het emeritaat was gekomen had het Rechtskundig Weekblad het initiatief genomen een bijzonder nummer aan hem te wijden, waarin verschillende vooraanstaande juristen artikelen geschreven hebben te zijner ere.

Wij publiceerden toen eveneens zijn foto alsmede een aantal arresten van het Hof van Beroep te Gent, die duidelijk de stempel droegen van zijn uitzonderlijke juridische kennis en van zijn merkwaardige rechtsstijl.

De heer Van Winckel was een van onze meest hooggeschatte magistraten, die bij zijn emeritaat kon bogen op 46 jaren magistratuur, eerst als rechter in de Rechtbank te Dendermonde en nadien, gedurende

meer dan 25 jaren als raadsheer en ten slotte als eerste voorzitter in het Hof van Beroep te Gent.

Hij was een magistraat van uitzonderlijk formaat die de rechtswetenschap in haar geheel op brede wijze beheerste en die in de rechtspraak uitblonk door redelijkheid en gezond verstand. Met een al te grote bescheidenheid wijdde hij zich totaal aan zijn verheven taak en het is een zegen geweest voor het Hof van Beroep te Gent hem gedurende vele jaren aan zijn hoofd te hebben gehad.

Doch de heer Van Winckel was ook een Vlaming uit één stuk en alle initiatieven tot opbeuring van de Vlaamse rechtswetenschap en tot vervlaamsing van de rechtsbedeling vonden in hem een overtuigd verdediger.

Van het begin af van zijn verschijnen had het Rechtskundig Weekblad kunnen rekenen op zijn warme belangstelling en zijn sympathie en er was geen manifestatie van Vlaams juridisch leven waarop hij niet aanwezig was.

Enkele maanden geleden, wanneer de Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden, onder de nieuwe benaming van «Vlaamse Juristen Vereniging» zijn activiteit hernam, na een lange insluimering, en te Brussel een eerste vergadering van Vlaamse juristen belegde, had hij er aan gehouden hierbij aanwezig te zijn en de vergadering met zijn hooggewaardeerde aanwezigheid op te luisteren.

Zijn werk heeft een diep spoor gelaten in de zo befaamde jurisprudentie van het Hof van Beroep te Gent en het aandenken van deze grote magistraat, oprechte Vlaming en beminnelijke mens zal bij alle Vlaamse juristen diep in ere blijven.

Het Rechtskundig Weekblad biedt aan zijn nabestaanden de uitdrukking aan van zijn innig medevoelen in de zware rouw die hen treft.

René Victor

BALIELEVEN

Internationale Vereniging van Jonge Advocaten

Vierde Congres te Athene (25-28 augustus 1966)

Donderdag, 25 augustus :

- 9.00 u. : Onthaal der congressisten - Inschrijving.
- 10.00 u. : Plechtige openingszitting.
- 13.00 u. : Lunch aangeboden door de Griekse sectie van de I.V.J.A.
- 17.00 u. : Studievergadering «De bescherming van de Rechten van Verdediging in het intern kader (grondwet-wetgeving) in het internationaal kader (verklaring van de UNO van 1948 en Europese conventie van de rechten van de mens). - Algemeen verslaggever: Mr. Antonopoulos van Athene.

Vrijdag 26 augustus :

- Samenkomst van de verschillende commissies :
  - «Extra-professionele activiteit, cumul, onverenigbaarheden» (Verslaggever Mr. Volpe van Genève).
  - «De advocaat medewerker van een andere advocaat» (Verslaggever Mr. Senninger van München).
- 12.30 u. : Receptie door de burgemeester van Athene.
- 14.00 u. : Aan het strand.
- 17.00 u. : Ronde tafel «Stichting van venootschappen» (Voorzitter Mr. Scamoni van Milaan).
- 21.00 u. : Receptie door de Stafhouder van Athene.

Zaterdag 27 augustus :

- 9.00 u. : Rondetafel «De vergoeding van de gevolgen van ongevallen in het Internationaal recht» (Voorzitter Mr. Moussa Prince van Beyrouth).
  - 13.00 u. : Algemene statutaire vergadering van de I.V.J.A.
- Vrije namiddag.
19.00 u. : Plechtige slotzitting.
21.00 u. : Banket.

Zondag 28 augustus :

Uitstap.

Voor alle inlichtingen en inschrijving: Mr. Nicolas Antonopoulos, 10, rue Vissarionos te Athene (135), Griekenland.

Om lid te worden van de I.V.J.A.: Mr. Georges Poulle, secretaris-generaal, 206, Boulevard Pereire, Paris 17e, of Mr. Frank Dousselaere, Ondervoorzitter voor België, Weststraat 53, Moerkerke (Brugge).

TIJDSCHRIFTEN

Algemeen Fiscaal Tijdschrift : jg. 1966 - nr. 5-6 :

Algemeenheden. — Inkomstenbelasting. — Indirekte staatsbelastingen. — Gemeentebelastingen. — Buitenlandse belastingen.

Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis : jg. 1965 - nr. 4 :

Feenstra R., In memoriam H. F. W. D. Fischer. — Van Caenegem R. C., Cartografie en institutionele geschiedenis. — Mario de Dominicis, La Latinitas Iuniana e la legge Elia Senzia. — Bernard Schnapper, Testes inhabiles, Les témoins reprochables dans l'ancien droit pénal.

Tijdschrift voor Vrederechters : jg. 1966 - nr. 1 :

Redactieraad. — Ereraad. — Vrederechtersbond. — Rechtspraak.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie : jg. 1966 - nr. 4896 :

Drielsma H. A., Liberaliteit, causaliteit en finaliteit bij schenking (I). nr. 4897 :

Drielsma H. A., Liberaliteit, causaliteit en finaliteit bij schenking (II). — Van Breda M. J., Verdeling van de koopsom na verkoop ex art. 1223 B.W.

Rechtsgeleerd Magazijn Themis : jg. 1966 - nr. 1 :

Storme M., De herziening van de Grondwet in België.

Bestuurswetenschappen : jg. 1966 - nr. 1 :

Openingsrede uitgesproken door Mr. G. J. Wiarda voor de vergadering van de vereniging voor Administratief Recht op 24 september 1965 naar aanleiding van de preadviezen over «Terugwerkende kracht». — Kaan A., De sociale raadsman. — Franssens D. H., Enkele gedachten over planschade.

Journal des Tribunaux : jg. 1966 - nr. 4525 :

De Suray J., L'indemnisation des moins-values en matières d'aménagement du territoire.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie : jg. 1966 - nr. 6 :

Van Hauwaert M., Quelques considérations au sujet du privilège de juridiction.

Recueil de Jurisprudence du Droit Administratif et du Conseil d'Etat : jg. 1965 - nr. 4 :

Van Bunnin M. G., La sanction de nullité prévue par la loi sur l'emploi des langues en matière administrative.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs) : jg. 1966 - nr. 10 :

Ronsard A., Commentaire de la loi nr. 65-570 du 13 juillet 1965 portant réforme des régimes matrimoniaux.

PROF. BARON LOUIS FREDERICQ

